

## **Κριτική στο βιβλίο του αρχ. Νικ. Χατζηνικολάου με τίτλο "Ελεύθεροι από το γονιδίωμα" (Μοναχός Δαμασκηνός)**

**Categories :** [BIBΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ](#)

**Date :** 12 Ιανουαρίου, 2006

Περιλαμβάνεται, στα Παραρτήματα, και η κριτική του π. **Κων/νου Στρατηγοπούλου**

### **ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜ. ΝΙΚ. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΑΠΟ ΤΟ ΓΟΝΙΔΙΩΜΑ»<sup>1</sup>**

(Περιλαμβάνεται, στα Παραρτήματα, και η κριτική του π. Κων/νου Στρατηγοπούλου)

#### **α. Γενική εικόνα.**

Είναι αληθές, ότι το βιβλίο αυτό έχει αρκετά φωτεινά σημεία, έχει όμως και ατέλειες, όπως κάθε ανθρώπινη προσπάθεια. Δεν θα τα θίξωμε εδώ τα φωτεινά σημεία, τα οποία οπωσδήποτε τιμούν τον συγγραφέα, θα θίξωμε, όμως, τις ατέλειες μόνον, για δυο λόγους. Πρώτον, διότι πιστεύομε, ότι, κατά το Γραφικόν «*δίδου σοφώ αφορμήν και σοφώτερος έσται*»<sup>2</sup>, ο π. Νικόλαος θα κάνη ορθή χρήση της κριτικής αυτής εάν είναι σοφός, και, δεύτερον, διότι ο ίδιος ζητά κριτική του βιβλίου του (σελ. 17), προφανώς για να το διορθώση, εάν την κρίνη ορθή, και όχι για να τον επαινέσουν.

Στην σελ. 17, ο συγγραφεύς διατείνεται, ότι το βιβλίο του παρουσιάζεται για να κριθή και να προκαλέση διάλογο, και, μάλιστα θεολογικό, υποθέτομε, και όχι επιστημονικό. Διότι, αν πάσχη σε κάτι, σε μερικά σημεία του, το βιβλίο, είναι στην θεολογία του. Αυτό φαίνεται και από την κριτική που ήδη έκανε στο βιβλίο αυτό ο π. Κων/νος Στρατηγόπουλος, με την ορθότητα της οποίας εμείς συμφωνούμε (Βλέπε Παραρτήματα Α και Β της παρούσης εργασίας).

Η ιδική μας παρούσα κριτική, αναφέρεται και φθάνει μέχρι την σελ. 310 του βιβλίου. Και τούτο, διότι μετά την σελ. 310 αναλαμβάνει την σκυτάλη ο π. Κων/νος, με την κριτική του οποίου, όπως είπαμε, συμφωνούμε απολύτως.

Ο λόγος για τον οποίο ασχοληθήκαμε και γράψαμε την παρούσα κριτική, είναι επειδή συμμορφωθήκαμε προς την έκκληση - παράκληση του π. Κων/νου προς το Άγιον Όρος να συμμετάσχει στην κριτική του βιβλίου αυτού, και όχι επειδή το ζητά ο συγγραφέας.

Στην σελ. 17, ο συγγραφέας τονίζει ότι το βιβλίο δεν προσφέρει τελικό και αλάνθαστο θεολογικό λόγο, αλλά αρχικό θεολογικό λόγο. Αυτό, όμως, ηχεί σαν ταπεινολογία, διότι ακόμη και ο αρχικός θεολογικός λόγος δεν δημοσιεύεται επίσημα πριν σχολιασθή από ενδοεκκλησιαστικούς φορείς, ούτε προλογίζεται και προκαταβάλλεται ως ορθός εκ μέρους του προκαθημένου της Εκκλησίας.

Ο Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος, στον πρόλογό του στο βιβλίο αυτό, προκαταβάλλει την «ορθή ηθικά και θεολογικά εμβάθυνση και εκτίμηση των προβλημάτων της σύγχρονης βιοηθικής» εκ μέρους του συγγραφέα, πριν γίνει η κριτική και ο διάλογος στο περιεχόμενο του βιβλίου από την Εκκλησία.

Δεχόμενοι, όμως, τον θεολογικό λόγο του συγγραφέα που διατυπώνεται εγγράφως στο βιβλίο αυτό ως αρχικός (αν και δεν είναι αρχικός, αφού είναι δημοσίευσις παλαιών ομιλιών του), και ως υποκείμενο σε κριτική, προχωρούμε στην κριτική μας.

Εάν εμείς κατενόησαμε σωστά τα γραφόμενα, ο συγγραφέας, με το βιβλίο του αυτό, επιχειρεί τρία τινά. Πρώτον, επιχειρεί μία όσον το δυνατόν πλήρη ενημέρωση του πληρώματος της Εκκλησίας σχετικά με τις πρόσφατες επιστημονικές ανακαλύψεις και εφαρμογές τους, που εμπίπτουν στον χώρο της Βιοηθικής. Δεύτερον, σκιαγραφεί τα ηθικά, επιστημονικά, κοινωνικά, θεσμικά, και πνευματικά πλαίσια των εφαρμογών αυτών. Τρίτον, επιχειρεί να σκιαγραφήσει το ήθος με το οποίο η Εκκλησία οφείλει να αντιμετωπίσει και αντιμετωπίζει (κατά την γνώμη του, βέβαια) τις εξελίξεις αυτές, και να τεκμηριώσει θεολογικά και εκκλησιολογικά το ήθος αυτό.

Σαν γενική εικόνα, μπορούμε να πούμε ότι ο καλοπροαίρετος αναγνώστης, που έχει τις προϋποθέσεις να κατανόηση τα γραφόμενα, δεν μπορεί παρά να επαινέσει τον π. Νικόλαο για την προσπάθεια και διάθεσή του, όχι μόνο να μας ενημέρωση για τις τρέχουσες επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις στον κόσμο της Βιοηθικής, καθώς και για τα πλαίσια, τα ηθικά, κοινωνικά, νομικά και πνευματικά, μέσα στα όποια λαμβάνουν χώραν αυτές οι εξελίξεις, αλλά και να μας δια φωτίσει ως προς τις διάφορες πτυχές και πλευρές των θεμάτων τα οποία θίγει. Να τον επαινέσει ακόμη και για την προσπάθειά του να καλύψει θεολογικά τα διάφορα θέματα, αν και η θεολογία του, εν πολλοίς, είναι εσφαλμένη.

Το βιβλίο περιέχει αρκετές λογικές αντιφάσεις, ασάφειες, και ενώ έχει από τη μια θαυμάσιες θεολογικές αναλύσεις, από την άλλη περιπίπτει σε θεολογικά ατοπήματα. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό όσων, ενώ δεν είναι θεολόγοι αλλά θεολογούντες, αποπειρώνται να θεολογήσουν, με αποτέλεσμα να φιλοσοφοποιήσουν την θεολογία. Ακόμη και όταν χρησιμοποιούν θεολογικά χωρία των Πατέρων, φθάνουν να τα παρανοήσουν και να τα ερμηνεύσουν λανθασμένα.

Ο συγγραφέας δίνει την εντύπωση ότι επιχειρεί με το βιβλίο αυτό, πέραν της καταθέσεως των θέσεών του και της κριτικής που επιθυμεί, έμμεσα να περάσει και επιβάλλει τις θέσεις του αυτές, ελλείψει διαλόγου, γνωρίζων μάλιστα εκ των προτέρων, τις σοβαρές αντιδράσεις που θα προκαλέσουν (αφού και παλαιότερα κάποιες θέσεις του, οι οποίες επαναλαμβάνονται στο βιβλίο αυτό, προεκάλεσαν έντονες ενδοεκκλησιαστικές αντιδράσεις), χωρίς να προσπαθήσει να προλάβει τέτοιες σοβαρές αντιδράσεις και εκ μέρους ενδοεκκλησιαστικών φορέων και εκ μέρους μερίδος του ιατρικού κόσμου. Φαίνεται σαν να τις προκαλή. Γιατί;

Εμείς, γνωρίζουμε ότι ο πράγματι ταπεινός άνθρωπος, και δη ο μοναχός, όχι μόνον δεν δημιουργεί θέμα και πρόβλημα στην Εκκλησία, όταν γράφει κάτι, αλλά, συμβουλευόμενος και άλλους μοναχούς ή επαΐοντες, και δη τους συνετωτέρους και διακριτικότερους, όταν μάλιστα πρόκειται για θεολογία, καταβάλλει κάθε προσπάθεια να προλάβει την σύγχυση και το σκάνδαλο, που ενδεχομένως θα προεκάλλουν τα γραπτά του, εάν εδημοσιεύοντο, εξασφαλίζει την έγκριση της Ιεράς Μονής στην οποία ανήκει για εκείνα που επιθυμεί να δημοσιεύσει, ώστε να μη την εκθέσει, και δεν προσπαθεί ούτε να παρασύρει την Εκκλησία εκεί όπου εκείνος θα ήθελε, ούτε να προσφέρει θεολογική ερμηνεία διαφορετική από εκείνη των Πατέρων, ούτε να προκαταβάλλει τις θέσεις της Εκκλησίας πριν την διαχρονική Συνοδική διαδικασία, προκειμένου για καινοφανή φαινόμενα. Αλλά, τί κάνει;

Όταν αποφασίσει να γράψει κάτι, είτε αυτό είναι ήδη ζυμωμένο μέσα στην Εκκλησία και εκείνος επιθυμεί να το διατυπώσει διαφορετικά, είτε πρόκειται για κάτι καινοφανές, το οποίο πρόκειται να επηρεάσει και διαμορφώσει την συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας, έστω και σαν αρχικό θεολογικό λόγο, ερωτά και διαβουλεύεται και συμβουλευεται τους παραπάνω αναφερομένους, ώστε να δώσουν την συγκατάθεση ή ευλογία τους, και, όταν το γράψει, πάλι το καταθέτει προς έγκριση σ' αυτούς.

Έτσι, διασφαλίζει, και τον εαυτό του από ενδεχόμενα λάθη, και δεν εκθέτει, ούτε τους προϊσταμένους του, ούτε την Εκκλησία. Αυτή είναι η έντιμη μεθοδολογία.

Βέβαια, ίσως σ' αυτό απαντήσει ο συγγραφέας, ότι κατέθεσε το κείμενό του στον Αρχιεπίσκοπο της Εκκλησίας της Ελλάδος, τον προϊστάμενό του, και έλαβε την έγκρισή του. Διερωτώμεθα, όμως, πρώτον, αν ο Μακαριώτατος edιάβασε το βιβλίο, πριν προλογίσει σε αυτό, και, δεύτερον, αν συμφωνή με όλα τα γραφόμενα στο βιβλίο. Επίσης, ο,τιδήποτε καινοφανές επιθυμεί να δημοσιεύσει ένας εκκλησιαστικός συγγραφέας, αν επιθυμή ταυτόχρονα να το εμπλουτίσει θεολογικά, θα πρέπει, ό,τι γράψει, να είναι έκφρασις προσωπικής γνώμης, και όχι να ομιλή ως εκπροσωπών την Εκκλησία, ή ως εκφράζων το πνεύμα της Εκκλησίας, εφ' όσον αυτό δεν θα έχη ζυμωθεί μέσα στην Εκκλησία και δεν θα έχη γίνει αποδεκτό από την συνείδηση του Εκκλησιαστικού πληρώματος.

Η Εκκλησία, όπως και ο Θεός, δεν βιάζεται, και ας τρέχουν οι εξελίξεις με 2000 MHz. Αυτό, δεν είναι αιτία να πανικοβάλλεται ένας άνθρωπος του Θεού, ούτε να βιάζεται να θεολογήσει επάνω σε καινοφανή θέματα, πριν περάσουν στην συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας, επειδή οι εφαρμογές τρέχουν.

Στην σελ. 55, αναφέρεται: «...*Η Επιτροπή (Βιοηθικής), αντί να επιβάλλει απ' έξω ένα κείμενο που θα υποχρεώνει τις συνειδήσεις, απλά προσανατολίζεται προς το να επεξεργάζεται τη φωνή της συνείδησης της Εκκλησίας*».

Εμείς, δεν νομίζουμε ότι, μέχρι τώρα, τουλάχιστον αν κρίνουμε από την στάση της στον τομέα των μεταμοσχεύσεων, η Επιτροπή «επεξεργάζεται τη φωνή της συνείδησης της Εκκλησίας», η οποία, διερωτώμεθα αν φθάνη στ' αυτιά Της. Τουναντίον, μας έχει δώσει την αίσθηση, ότι επιχειρεί να την διαμορφώσει και να την κατευθύνει. Αυτό, θα μπορούσε να ονομασθή «εκκλησιαστικό marketing»!

Σαν προσθήκη στα παραπάνω, επίσης, λέγομε, ότι θα μπορούσε ο συγγραφέας, προκειμένου να προλάβει τουλάχιστον τα θεολογικά ατοπήματα που εμπεριέχονται στο βιβλίο του, να είχε συνεργασθή, πριν έγραφε, ότι έγραψε, όχι μόνο με φωτισμένους και έμπειρους πνευματικούς της Ελλαδικής Εκκλησίας, αλλά και με Αγιορείτες πατέρες. Θα γνωρίζη, ασφαλώς, ότι και στο Άγιον Όρος υπάρχουν πατέρες με όχι λιγώτερη θεολογική και επιστημονική κατάρτιση απ' όση είναι η ιδική του, οι οποίοι μάλιστα έχουν εκδώσει και σχετικά με την Ορθόδοξη ανθρωπολογία συγγράμματα, όχι κατώτερα σε επιστημονική αξία από το ιδικό του, αλλά και ισότιμα σε θεολογική αξία, κατά την γνώμη μας, με εκείνα των Πατέρων της Εκκλησίας.

Και διερωτώμεθα: Είχε συμβουλευθή ή συνεργασθή ο π. Νικόλαος με τους πνευματικούς ή τους πατέρες αυτούς, πριν δημοσιεύση όσα εδημοσίευσε, ώστε ο αρχικός του θεολογικός λόγος να μην είχε τόσα ατοπήματα; Είχε την ταπεινώση να το κάνει; Είχε, τουλάχιστον, την ευλογία της Ιεράς Μονής, στην οποία ως μοναχός ανήκει, να δημοσιεύση τα όσα εδημοσίευσε; Δεν διεκδικούμε απάντηση· απλά, καταθέτομε τον προβληματισμό.

### **β. Γενική κριτική.**

1. Η ονομασία «Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας», νομίζομε, θα έπρεπε να αλλάξη σε «Κέντρο Ορθόδοξης Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος». Μόνο έτσι, νομίζομε, θα δείχνη, ότι εκφράζει τις απόψεις της Εκκλησίας της Ελλάδος. Διότι, «βιοϊατρικές ηθικές» και «δεοντολογίες» μπορούν να εκφράζουν πολλοί φορείς, κοινωνικοί και πνευματικοί. Στον όρο «Ορθόδοξη βιοηθική» αναφέρεται ο συγγραφέας στην σελ. 16 και στην σελ. 26. Σε άλλα, όμως, σημεία του βιβλίου του την αποκαλεί «πνευματική βιοηθική». Αυτός ο τελευταίος όρος είναι ασαφής.

2. Σελ. 18: Λέει ο συγγραφέας, ότι «*τα όρια ανάμεσα στον φωτισμό και την σύγχυση (που προξενούν τα καινοφανή προβλήματα και διλήμματα στον χώρο της Βιοηθικής) συχνά είναι αρκετά ασαφή*». Και ότι, αν τα κείμενα του βιβλίου διαβασθούν με σεβασμό προς το πρόσωπο και τον κόπο και την προαίρεση του συγγραφέα, καθώς

και με ταπεινή διάθεση, τότε ο αναγνώστης θα μεταμορφώσει την σύγχυση σε φωτισμό. Ναι, αυτό είναι σωστό, εάν ο συγγραφέας φωτίζει, ο ίδιος, τις σκοτεινές πλευρές των θεμάτων και τα αποσαφηνίζει, ώστε να αίρεται η σύγχυση. Ενδέχεται, όμως, μη όντας ο ίδιος ξεκαθαρισμένος ή φωτισμένος, να προκαλέσει εκείνος την σύγχυση.

3. Σελ. 79: «...Το πρόσωπο σημαίνει ανάγκη Θεού -αυτή είναι η έξοδος από την φύση μας-, και αιώνια προοπτική - αυτή είναι η υπέρβαση του χρόνου-...»

...Διατήρηση του ανθρωπίνου προσώπου σημαίνει να παραμείνουν μέσα μας ενεργοί οι θύλακες των πνευματικών αξιών και ευαισθησιών, ανοικτά τα κανάλια επικοινωνίας και καθαροί οι ισθμοί του οπτικού μέρους της ψυχής του ανθρώπου...». Εδώ ο συγγραφέας φαίνεται να εισάγει, εκτός από ασάφεια, και καινούργια θεολογία περί του ανθρωπίνου προσώπου. Δεν θα επεκταθούμε εδώ περισσότερο επάνω στο θέμα αυτό. Απλώς, θα συστήσουμε σε όσους δεν γνωρίζουν πώς η Ορθόδοξη παράδοση βλέπει το ανθρωπινό πρόσωπο, να μελετήσουν το βιβλίο του Σεβ. Ιεροθέου Βλάχου «Το πρόσωπο στην Ορθόδοξη παράδοση».

4. Σελ. 81: «Για να είναι πνευματική η βιοηθική παρέμβαση, για να μπορέσει δηλαδή να διατηρήσει το αισθητήριο της θεϊκής ανάγκης...».

Εδώ, εμείς θα αντικαθιστούσαμε την λέξη «ανάγκη» με την λέξη «αγάπη». Έτσι, νομίζουμε, αποδίδεται καλύτερα εκείνο που θέλει να πει ο συγγραφέας.

5. Σελ.94-95: «...Η ανάγκη του Θεού και η δυνατότητά του -ότι δηλαδή μπορούμε να Τον προσεγγίσουμε και να Τον ζήσουμε- είναι οι βασικοί άξονες της πνευματικότητάς της (της Εκκλησίας)... Εκκλησία δεν είναι η πράξη -αυτό που κάνουμε και είμαστε-, αλλά το φρόνημα και η δυνατότητα -αυτό που θα 'πρεπε να είμαστε και μπορούμε να γίνουμε».

Αυτή φαίνεται να είναι μία νέα θεώρηση για το τι είναι Εκκλησία και τι η πνευματικότητά της. Επειδή εμείς δεν τα καταλαβαίνομε αυτά, θα μπορούσε κάποιος να μας τα εξηγήσει; Τι θέλει, δηλ., να πει ο συγγραφέας;

6. Σελ. 95: «Για την Εκκλησία ηθικό είναι αυτό που δεν απομακρύνει τον Θεό από τον άνθρωπο. Είναι, πρώτο, ό,τι συντηρεί την λειτουργία του αυτεξουσίου μέσα μας· δεύτερο, ό,τι διατηρεί την αρμονία της ψυχοσωματικής ισορροπίας μας και τρίτο, ό,τι προκαλεί την ανάγκη του Θεού και την αίσθηση της αιώνιας προοπτικής στη ζωή μας».

Εδώ, ο συγγραφέας ίσως έπρεπε να πει: «Ηθικό είναι αυτό που δεν απομακρύνει τον άνθρωπο από τον Θεό». Διότι, ο Θεός δεν απομακρύνεται ποτέ από τον άνθρωπο. Βέβαια, εδώ μάλλον εννοεί, ότι ηθικό για την Εκκλησία είναι αυτό που δεν απομακρύνει την Χάρη του Θεού από τον άνθρωπο.

7. Σελ. 98: «Την Εκκλησία την ενδιαφέρει η προστασία του ανθρώπου ως προσώπου. Με άλλα λόγια καλλιεργεί στον άνθρωπο την ανάγκη του Θεού, την προοπτική της υπέρβασης του χρόνου, τη δυνατότητα να διακρίνει την αλήθεια. Απεναντίας, απορρίπτει την επανάπαυση στο καλό και την επιτυχία. Το καλό παύει να είναι καλό, όταν υπάρχει το καλύτερο. Το καλύτερο κρύβει την ευτυχία, όχι το καλό.

Ούτε αυτό που σήμερα αποτελεί το καλύτερό μας πρέπει να παραμένει για πολύ

καιρό. Είναι ανάγκη να αναζητεί η ψυχή μας διαρκώς την ανανέωση με το όλο και πιο καλύτερο που θα αντικαταστήσει το ως τώρα καλύτερο. Αυτή είναι η βαθειά ανάσα της Εκκλησίας· έτσι κατανοεί την πρόοδο και τη σχέση του ανθρώπου μαζί της».

Αυτή φαίνεται να είναι μία καινοφανής θεώρησης, μεμιγμένη μετά σοφιστειών... Εκτός του ότι μία τέτοια λέξις, όπως «ευτυχία», δεν υπάρχει στο λεξιλόγιο της Εκκλησίας, μήπως εδώ υπονοείται, ότι η Εκκλησία, απορρίπτουσα το καλό για το καλύτερο, ωθεί τον άνθρωπο προς την... ευτυχία; Διαβάζοντας, πάντως, κάποιος αυτές τις γραμμές του έρχεται να πάρη ... βαθιές ανάσες...

8. Σελ. 147: Λέει ο συγγραφέας: «...Το σπέρμα του ανδρός δημιουργεί τη διαδοχή της αμαρτίας...».

Την διαδοχή της αμαρτίας δεν την δημιουργεί το σπέρμα του ανδρός, αλλά η ενυπάρχουσα, στην μεταπτωτική ανθρώπινη φύση, ροπή προς την αμαρτία, η οποία οφείλεται στην αρρώστεια της ανθρωπίνης φύσεως, που είναι ο σκοτασμός του νοός, και η οποία κληρονομείται, είτε από το σπέρμα, είτε από το ωάριο.

Εάν οφειλόταν η διαδοχή της αμαρτίας αποκλειστικά στο σπέρμα του ανδρός, τότε η Εκκλησία έπρεπε να υπερμαχή της κλωνοποιήσεως, αφού ο κλωνοποιημένος άνθρωπος θα γεννάται δίχως σπέρμα, δηλ. «αναμάρτητος»!

9. Σελ. 147: Λέει ο συγγραφέας: «Ο Κύριος προέρχεται άνευ σπέρματος και συνεπώς είναι εντελώς αμέτοχος των προπατορικών συνεπειών».

Ο Χριστός είναι αμέτοχος των προπατορικών συνεπειών, όχι επειδή προέρχεται άνευ σπέρματος, αλλά επειδή έχει κατά φύσιν ενωμένη την Θεότητα στο Πρόσωπό Του, η δε Θεότης αγίασε την ανθρωπότητα, δηλ. την ανθρώπινη Του φύση, την οποία προσέλαβε από την Θεοτόκο κατά τον Ευαγγελισμό Της, την οποία και εθέωσε «άμα τη προσλήψει».

Και συνεχίζει, ο συγγραφέας: «Διά της Γεννήσεώς Του ο Κύριος εξαγίασε το φύλο, διά της Αναστάσεώς Του το σώμα και διά της Αναλήψεώς Του την ανθρωπίνη φύση».

Ο Κύριος, «άμα τη προσλήψει» της ανθρωπίνης φύσεως, κατά τον Ευαγγελισμό, εξαγίασε, ταυτόχρονα, και το φύλο και το σώμα και την ανθρωπίνη φύση, αφού εθέωσε αυτήν, εξ άκρας συλλήψεως. Κατά την Ανάσταση Του, ενίκησε τον Άδη και τον θάνατον, και ανέστησε και αφθαρτοποίησε το σώμα Του, και, κατ' επέκτασιν, την ανθρωπίνη φύση. Κατά δε την Ανάληψή Του, εδόξασε την ανθρωπίνη Του φύση και «συμπροσκυνείσθαι τη Θεότητι κατηξίωσεν». Την έκανε κατά φύσιν μέτοχο της ζωής και δόξης της Αγίας Τριάδος. Κατά χάριν δε, η ανθρωπίνη φύσις των Αγίων συνδοξάζεται με την ανθρωπίνη φύση του Χριστού.

10. Σελ. 147: Λέει ο συγγραφέας: «Το φύλο προσδιορίζεται βιολογικά από το σπέρμα, όχι από το ωάριο· από τον πατέρα, όχι από την μητέρα. Ο Κύριος ως "απάτωρ εκ μητρός" δεν είχε βιολογική σχέση με την ανθρωπίνη φύση, αλλά σχέση χάριτος».

Λέγοντας ο συγγραφέας ότι ο Κύριος «δεν είχε βιολογική σχέση με την ανθρωπίνη φύση», ασφαλώς θα εννοή ότι δεν είχε βιολογική σχέση με την προέλευση εκ σπέρματος ανδρός, και όχι με την ανθρωπίνη φύση. Με την ανθρωπίνη φύση δεν είχε ο Χριστός «σχέση χάριτος», αφού ήταν κατά φύσιν άνθρωπος, και όχι κατά Χάριν.

11. Σελ. 150: «...Μας καλεί (η Εκκλησία) να γίνουμε "θείας κοινωνοί φύσεως" όντας ανάλαφροι από την βαρύτητα της πτωτικής φύσεώς μας. Γι' αυτό και υπάρχουν οι ανάλογοι περιορισμοί... προκειμένου κανείς να προσεγγίσει το σώμα και το αίμα του Κυρίου»,

Εδώ ο συγγραφέας, εφαρμόζει λανθασμένα τον λόγο του απ. Πέτρου. Ο Απόστολος εννοούσε με την έκφραση «θείας κοινωνοί φύσεως» την μετοχή του ανθρώπου στην άκτιστη δόξα του Θεού, που συμβαίνει μόνο στην εμπειρία της θεώσεως. Δεν έχει καμμία σχέση η έκφρασις αυτή με την Θεία Κοινωνία, όπως εσφαλμένα την συσχετίζει ο συγγραφέας.

12. Σελ. 153: Λέει ο συγγραφέας: «(Τον γάμο) μυστήριο τον καθιστά κυρίως η συνουσιακή σχέση ως έκφραση και ως μυστήριο πλήρους κοινωνίας και ολοκληρωτικής αλληλοπεριχώρησης, ως εργαστήριο δημιουργίας νέων ανθρώπων με αιώνια και θεϊκή προοπτική. Ναός στον οποίο διαρκώς επιτελείται είναι "η οικία" και ιερό θυσιαστήριο "η συζυγική κλίνη".

...Τα ιδιώματα αυτά (του φύλου) αν τα ζήσει κανείς σωστά, οδηγούν σε μία κλίμακα αρετών κορυφή της οποίας είναι η αγάπη του Θεού και βάση ο σεβασμός του εαυτού μας. Αυτός γεννά την εγκράτεια, όπως την εννοεί η Εκκλησία· η εγκράτεια την καθαρότητα· η καθαρότητα τον σεβασμό του άλλου· ο σεβασμός την ελευθερία· η ελευθερία την κενωτική αγάπη· η κενωτική αγάπη προς τον άλλον τη γνώση του εαυτού μας· και η αυτογνωσία οδηγεί στην αίσθηση της αγάπης του Θεού. Αν έτσι ζει κανείς, τα όργανα του φύλου του δεν είναι τα όργανα της ηδονής αλλά τα μέσα της ελευθερίας του...».

Η συνουσιακή σχέση, λοιπόν, κατά τον συγγραφέα, είναι εκείνη που κυρίως καθιστά τον γάμο μυστήριο. Αν, όμως, οι σύζυγοι αποφασίσουν να ζήσουν απ' αρχής πνευματικά, χωρίς σαρκική σχέση, χωρίς δηλ. επιδίωξη παιδοποιίας, τότε, τί γίνεται; Υπάρχει, τότε, μυστήριο, ή όχι;

Εδώ, εισάγεται, από τον συγγραφέα, και μία Νέα Κλίμακα αρετών, που δεν είχαν προβλέψει ή φαντασθεί οι Πατέρες. Ο σεβασμός, λοιπόν, του εαυτού μας, και όχι ο φόβος του Θεού, γεννά την εγκράτεια (κοσμική θεώρησις), η δε εγκράτεια την καθαρότητα (ποια καθαρότητα; Του σώματος;). Η καθαρότητα, τον σεβασμό του άλλου (πώς;). Ο σεβασμός (του άλλου) γεννά την ελευθερία (ποια ελευθερία;). Την ελευθερία από το σαρκικό πάθος; Αυτά λέει ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος; Ή, τον συμπληρώνει ο συγγραφέας;

Και, συνεχίζει: «Η ελευθερία (γεννά) την κενωτική αγάπη!» Και, όλα αυτά, σε ένα κοσμικό επίπεδο, χωρίς τις πνευματικές προϋποθέσεις και την συνεργία της Χάριτος του Θεού. «Η κενωτική αγάπη προς τον άλλον (γεννά) τη γνώση του εαυτού μας», δηλ. την αυτογνωσία. Δηλ., κατά τον συγγραφέα, η αυτογνωσία είναι αποτέλεσμα απλά της κενωτικής αγάπης προς τον άλλον, και όχι της μετανοίας, της νήψεως, της προσευχής, της διακονίας, και κυρίως, της συνεργίας της Χάριτος του Θεού. Ή, τα εννοεί και αυτά;

Και συνεχίζει: «Η αυτογνωσία οδηγεί στην αίσθηση της αγάπης του Θεού». Εμείς γνωρίζουμε, ότι στην αίσθηση της αγάπης του Θεού οδηγούν τον άνθρωπο η μετάνοια

και το έλεος που χαρίζει ο Θεός στον άνθρωπο, που του χαρίζει την επίγνωση της αμαρτωλότητός του, την άφεση των αμαρτιών του, του αποκαλύπτει τα πάθη του, του φωτίζει το σκότος του νου του, και τον αναγεννά πνευματικά. Η Χάρις συνεργεί στην αυτογνωσία, και, επίσης, η Χάρις οδηγεί τον άνθρωπο στην αίσθηση της αγάπης του Θεού, επειδή τον ανασταίνει εκ των νεκρών και τον μεταφέρει εκ του πνευματικού θανάτου εις την ζωήν της Χάριτος.

Η απλή αυτογνωσία δεν οδηγεί στην αίσθηση της αγάπης του Θεού χωρίς την συνεργία της Χάριτος, η οποία να απεργάζεται, ταυτόχρονα, και τα παραπάνω. Διότι, αν η Χάρις δεν συνεργήσει, τότε, η απλή αυτογνωσία μπορεί να οδηγήσει στην απελπισία και στην απόγνωση, διότι ο άνθρωπος βλέπει το χάος των παθών μέσα του, χωρίς να έχει ελπίδα και δυνατότητα να το αποβάλλη. Αυτά εννοεί ο συγγραφέας με όσα λέει;

Τα όργανα του φύλου του, δεν είναι στον άνθρωπο τα μέσα της ελευθερίας του. Απλά, είναι τα αναπαραγωγικά του όργανα, και τίποτε άλλο. Αν δηλ. κάποιος δεν τα χρησιμοποιήσει, όπως ένας μοναχός, δεν μπορεί να ελευθερωθεί εκ των παθών του;

13. Σελ. 162: «...Υπό την έννοιαν αυτήν (κατά την οποίαν, όταν συνέρχονται δύο σύζυγοι, ιερουργούνται δύο μυστήρια, το μυστήριο της αγάπης και το μυστήριο της ζωής), ως ιερό αυτού του ναού, θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα ιδιωματικά του φύλου όργανα, τα αναπαραγωγικά όργανα, τα όργανα της αγάπης και της ζωής».

Το μυστήριο της αγάπης ιερουργείται στην καρδιά των ανθρώπων, το δε μυστήριο της ζωής ιερουργείται στην μήτρα, στην κοιλία της γυναίκας, εκεί όπου συλλαμβάνεται ο νέος άνθρωπος. Ποτέ και πουθενά, στην Ορθόδοξη παράδοση, δεν ευλογούνται ή υμνούνται ή μακαρίζονται τα αναπαραγωγικά όργανα, ως ιερός τόπος κάποιου μυστηρίου. Μακαρίζεται η κοιλία της αγίας Άννης ή της αγίας Ελισάβετ, επειδή εκεί μέσα συνελήφθησαν η Θεοτόκος και ο Τίμιος Πρόδρομος, όχι όμως τα αναπαραγωγικά όργανα του Ιωακείμ ή του Ζαχαρία.

Πάλι, ο συγγραφέας εισάγει καινοφανή λανθασμένη θεολογία.

14. Σελ. 164: «...Αυτό που ονομάζεται σεξουαλική σχέση είναι κάτι το εξόχως ιερό... Είναι στην φύση της μία αθώα πράξη...».

Λόγω της πτώσεως έπαυσε να είναι μία αθώα πράξη. Πουθενά μέσα στην θεολογία της Εκκλησίας δεν αναφέρεται αυτό. Αντιθέτως, φωνάζει ο Ψαλμωδός: «*Ιδού γαρ εν ανομίαις συνελήφθην και εν αμαρτίαις εκίσσησέ με η μήτηρ μου*». Και εδώ εισάγει ο συγγραφέας καινοφανή λανθασμένη θεολογία.

Πάλι, στην σελίδα 166, ο συγγραφέας αναφέρει: «...Πίσω από την σεξουαλική σχέση, (η Εκκλησία) δεν διακρίνει κατ' ανάγκην το ενδεχόμενο μιας χυδαιότητος και διαστροφής των ορμών, αλλά συναντά και την ιερότητα και αθωότητα μιας σχέσης που ως προορισμό της δεν έχει μόνο να οικοδομήσει το ανθρώπινο σώμα, αλλά κυρίως να αποτελέσει την ατμόσφαιρα που θα το μεταμορφώσει σε ναό της ψυχής».

Και εδώ μιλά για την «αθωότητα» της σεξουαλικής σχέσης, και μάλιστα διατείνεται ότι η Εκκλησία έχει αυτήν την θεώρηση. Θα θέλαμε να τον ερωτήσωμε: «Η αθωότητα μιας παρθένου ή ενός παρθένου διατηρείται μετά την πρώτη νύχτα του γάμου; Η αθωότητα, που νοείται; Στην φύση της σεξουαλικής πράξεως, ή στην ψυχή των



ανθρώπων;»

15. Σελ. 165: «Υπεισέρχεται και η θεϊκή βούληση όχι ως ντετερμινισμός αλλά ως χάρις και υποταγή του Θεού στην ελευθερία του ανθρώπου».

Ο Θεός δεν υποτάσσεται στο αυτεξούσιο του ανθρώπου. Αλλιώς, δεν θα υπήρχαν στείρα ζευγάρια. Η φράσις αυτή, διορθωμένη, θα μπορούσε να γραφή ως εξής: «Υπεισέρχεται και η θεϊκή βούληση όχι ως ντετερμινισμός αλλά ως χάρις και συνεργία του Θεού στην ελεύθερη βούληση του ανθρώπου».

16. Σελ. 165: «Η αρχική πνοή του Θεού στον Αδάμ διαδίδεται και πολλαπλασιάζεται μέσω αθανάτων όντων...».

Ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης είπε ότι «...όχι μόνον η ψυχή, αλλά και το σώμα οφείλονται εις την άμεσον δημιουργικήν μετά των γονέων συνεργόν ενέργειαν του Θεού»<sup>3</sup>. Άρα, η δημιουργία των ψυχών των ανθρώπων δεν είναι αποτέλεσμα διαδόσεως, ούτε πολλαπλασιασμού, της αρχικής πνοής του Θεού στον Αδάμ, μέσω και δια της συνευρέσεως των ανθρώπων, χωρίς πλέον να επεμβαίνει ο Θεός. Δηλ., η ψυχή του εμβρύου δεν προέρχεται μόνο από συνένωση των ψυχών των γονέων του<sup>4</sup>, χωρίς να επεμβαίνει ο Θεός, αλλά συνδημιουργείται «αρρήτως και αγνώστως» κατά την στιγμή της συλλήψεως από την άκτιστη δημιουργική ενέργεια του Θεού. Αλλά, και το σώμα συνδημιουργείται από την άκτιστη δημιουργική ενέργεια του Θεού, κατά την ως άνω φράσιν του π. Ιωάννου.

17. Σελ. 169: «...Η τρομερή ζωτικότητα και δύναμη του ζυγωτού (το ότι μπορεί να δώσει δίδυμα, να μην εμφυτευθεί, η μη αιτιοκρατικότητα, το απρόβλεπτο, πολλώ δε μάλλον η προοπτική μιας αιώνιας και αθάνατης ψυχής) αποδεικνύουν την ενέργεια της ψυχής».

Αυτό, όμως, δεν αποδεικνύει την ύπαρξη της κατ' ουσίαν ψυχής των ανθρώπων. Συμβαίνει και στα ζώα, όμως, το ίδιο, δηλ. και το ζυγωτό των ζώων να έχη παρόμοια χαρακτηριστικά. Τα ζώα, όμως, δεν έχουν ψυχή κατ' ουσίαν, αλλά μόνο κατ' ενέργειαν. Η ψυχή τους πεθαίνει μαζί με το σώμα τους. Άρα, αυτό, δεν λέει τίποτα. Δεν είναι επιχείρημα περί της υπάρξεως της ψυχής στον άνθρωπο, ως εικόνας του Θεού. Αλλά, αφού η ψυχή δεν μπορεί να ψηλαφισθή, να ανιχνευθή η ύπαρξή της, από την επιστήμη, πώς αποδεικνύεται η ενέργεια της;

Διότι, θα σου πη ο υλιστής: «Ναι, εδώ, υπάρχει μία ενέργεια, αλλά είναι καθαρά βιολογικής μορφής, και η μη αιτιοκρατικότητα είναι θέμα που απορρέει από την φυσική πιθανότητα που ενυπάρχει στα φυσικά φαινόμενα». Δεν μπορείς να του αποδείξεις, ότι αυτή η ενέργεια είναι ενέργεια της ψυχής, όπως την εννοούμε εμείς. Το μυστήριο δεν αποδεικνύεται. «Ου φέρει το μυστήριο έρευνα». Αποκαλύπτεται σε κάποιο βαθμό, και μετά πιστεύεται.

18. Σελ. 170: «Όπως εν τω προσώπω του Χριστού ενώθηκαν η ανθρώπινη και η θεία φύση και διετήρησε τη θεία, έτσι και μέσα στον γάμο ενώνονται οι ψυχές και τα σώματα των συζύγων, διατηρεί όμως ο καθένας τα ιδιώματα του αυτεξουσίου του».

Είναι ατυχές να παραλληλίζεται η ένωση των δύο φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού με την ένωση στις σχέσεις των ανθρώπων. Δεν υπάρχει καμία ομοιότης, διότι στην περίπτωση του Χριστού υπεισέρχεται το άκτιστο. Εξ άλλου, η ένωση των δύο

φύσεων του Χριστού ήτο κατά φύσιν, όχι κατ' ενέργειαν. Ας μη προσπαθή ο π. Νικόλαος να κάνει τέτοιου είδους θεολογία του γάμου.

19. Σελ. 170: «Όταν δύο σύζυγοι ζουν τη σχέση τους όπως η Εκκλησία ζει την σχέση της με τον Χριστό και τη χάρι Του, τότε η ένωσή τους, ακόμη και στη σωματική της διάσταση, αποκτά σπάνια πνευματικά χαρακτηριστικά και τους χαρίζει υπερβατικές της φύσεώς τους εμπειρίες, ανάλογες αυτών που ζουν οι ασκητές απονεκρώνοντας τη σάρκα τους».

Άλλο είναι εκείνο που λέει ο Απόστολος, ότι οφείλει ο άνδρας να αγαπά την γυναίκα του όπως ο Χριστός αγαπά την Εκκλησία<sup>5</sup>, και άλλο είναι ο συγγραφέας να παραλληλίζει την συζυγική σχέση με την σχέση του Χριστού και της Εκκλησίας Του. Η σχέση του Χριστού με την Εκκλησία τί σχέσις είναι; Δεν είναι σχέσις δότη και δεκτού; Ο Χριστός δίνει ζωή, ως πηγή της ζωής, και η Εκκλησία την δέχεται και ζει και τρέφεται και αυξάνεται. Ο Χριστός δίνει την Χάρη του, και η Εκκλησία Την δέχεται. Στο ζευγάρι, αυτό συμβαίνει; Ο ένας πάντα δίνει και ο άλλος πάντα παίρνει; Άρα, είναι ατυχές και αυτό το παράδειγμα.

Αλλά, αν υποθέσωμε, ότι οι σύζυγοι ζουν μόνιμα μέσα στην Χάρη, και οι δύο, έχουν γίνει δηλ. πνευματικοί άνθρωποι (μάλλον αυτό θα εννοεί εδώ ο συγγραφέας), τότε η σαρκική σχέσις τους δεν θα έχη καταργηθή; Διότι, όπου ενεργεί η Χάρις, το σαρκικό φρόνημα διακριτικά καταργείται, και η σαρκική ανάγκη εξαφανίζεται. Ο πνευματικός άνθρωπος είναι ελεύθερος από το σαρκικό μεταπτωτικό πάθος. Οπότε, οι σύζυγοι ζουν τότε μία χαρισματική κατάσταση, πάρα πολύ όμορφη. Τότε, δεν χρειάζεται η σαρκική σχέσις, διότι είναι τελείως περιττή. Η Χάρις αναπληροί τα πάντα.

Εάν, όμως, αποφασίσουν να συνέλθουν, θα συνέλθουν μόνο για παιδοποιία. Αλλά, τότε, διερωτώμεθα, «η ένωσή τους... αποκτά σπάνια πνευματικά χαρακτηριστικά και τους χαρίζει υπερβατικές της φύσεώς τους εμπειρίες, ανάλογες αυτών που ζουν οι ασκητές απονεκρώνοντας τη σάρκα τους»;

Εδώ, διερωτώμεθα, ο συγγραφέας, αυτά, τα γνωρίζει από πείρα, του τα είπαν οι εξομολογούμενοι, τα διάβασε πουθενά (που;), ή τα φαντάζεται; Ή, μήπως, είδε στον ύπνο του τον προπάτορα Αβραάμ, ή τον Προφήτη Ζαχαρία, ή τον άγιο Ιωακείμ, και του τα είπαν; Διότι, αν υπάρχουν τέτοιες εμπειρίες, σίγουρα αυτοί θα τις είχαν. Θα μας ενδιέφερε η πηγή της πληροφορίας...

20. Σελ. 171: «Αν ο πρώτιστος σκοπός του γάμου ήταν η τελείωση των συζύγων και η αγάπη, τότε η Εκκλησία θα μπορούσε να ευλογήσει και την ομοφυλοφιλική σχέση (γιατί δυο ομοφυλόφιλοι που αγαπιούνται να μην τελειούνται με τη δική τους παρά φύσιν πράξη;). Αντ' αυτού όμως επιτιμά και μάλιστα αυστηρώς την πράξη, αυστηρότερα δε κάθε παρά φύσιν σχέση εντός του γάμου απ' όσο εκτός αυτού. Η τελείωση των συζύγων πρέπει να περνάει και από την κατά φύσιν πράξη. Ο μυστηριακός χαρακτήρας του γάμου είναι η γενετική κοινωνία και ανταλλαγή με σκοπό τη γέννηση αθανάτων ψυχών, γι αυτό και ο σκοπός του πρέπει να δικαιολογεί την ετεροφυλικότητα και τον φυσικό τρόπο. Επειδή η σεξουαλική ικανοποίηση είναι άσχετη με το φύλο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει αναπαραγωγικός

προσανατολισμός. Αυτός, απαιτεί ετεροφυλικότητα. Αυτό δεν έχουν οι ομοφυλοφιλικές και δεν δίνουν οι παρά φύσιν σχέσεις. Γι αυτό και αποτελούν αμαρτία. Η συνουσία γίνεται περισσότερο προς αναπαραγωγή παρά για σεξουαλική ηδονή».

Εδώ, έχουμε να αντιπαραθέσωμε τα εξής. Οτι:

α) Ο πρώτιστος σκοπός του γάμου είναι η πνευματική τελείωση των συζύγων και η αγάπη.

β) Η Εκκλησία δεν θα μπορούσε ποτέ να ευλογήση την ομοφυλοφιλική σχέση, διότι, όχι μόνο είναι θανάσιμη αμαρτία, κατά τον Απόστολο, αλλά επειδή είναι πάθος και διαστροφή της ψυχής και της ανθρωπίνης προσωπικότητας, και η Εκκλησία δεν ευλογεί, ούτε την αμαρτία, ούτε τα πάθη.

γ) Στην ομοφυλοφιλική σχέση δεν υπάρχει αγάπη, όπως την εννοεί η Εκκλησία, αλλά εμπάθης, εγωιστική, διεστραμμένη και αρρωστημένη προσκόλληση.

δ) Στην ομοφυλοφιλική σχέση δεν υπάρχει πνευματική τελείωση, παρά μόνο αν καταργηθή η σχέση και θεραπευθή ο άνθρωπος δια της μετανοίας.

ε) Μία παρά φύσιν πράξις ποτέ δεν τελειοί πνευματικά έναν άνθρωπο, αλλά τον βυθίζει όλο και περισσότερο στην κόλαση.

στ) Η τελείωση των συζύγων πρέπει να περνάη μόνο μέσα από την κατά φύσιν πράξη, και όχι και από την παρά φύσιν πράξη.

ζ) Η φυσιολογική σεξουαλική ικανοποίηση είναι ετεροφυλική. Η μη ετεροφυλική, όπως και ο αυνανισμός, είναι διαστροφή, κατάχρησις, και άλογος χρήσις της φύσεως, είναι αποτέλεσμα μιας ήδη διεστραμμένης ψυχής και προσωπικότητας, οπότε, εδώ, όταν μιλάμε για σεξουαλική ικανοποίηση, μιλάμε για ικανοποίηση της διαστροφής, όχι με σκοπό την επιδίωξη πνευματικής ζωής, την οποία επιδιώκουν και με την οποία καταγίνονται όσοι Χριστιανοί ζουν υγιώς το μυστήριο του γάμου, οι οποίοι, χρησιμοποιούν μεν και αυτοί την φυσιολογική σαρκική σχέση για την κατάσβεση της σαρκικής πυρώσεως, όμως, δεν αυτονομούν την σαρκική σχέση, αλλά την εντάσσουν μέσα στον αγώνα τους για αύξηση στην πνευματική ζωή, ώστε να ειρηνεύουν, κατά τον Απόστολο, και να επιδίδονται στην προσευχή.

Κάτι τέτοιο, όσοι ζουν παρά φύσιν σεξουαλικά, είναι αδύνατον να το επιδιώξουν, διότι δεν συνεργεί η Χάρις του Θεού. Άρα, εκείνη η σεξουαλική ικανοποίηση, που μπορεί να μη μέσα στα πλαίσια της πνευματικής ζωής της Εκκλησίας, δεν είναι άσχετη με το φύλο, όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας.

η) Μέσα στον γάμο, δεν πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει αναπαραγωγικός προσανατολισμός, όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας (ίσως επειδή έχει οργανωσιακά κατάλοιπα). Αυτό, φαίνεται καθαρά στους βίους των συζευγμένων Αγίων, όπου υπήρξαν άγιοι που δεν συνήλθαν ποτέ σαρκικά, μετά τον γάμο τους, για την αγάπη του Θεού.

Διότι, όπως είπαμε, ο σκοπός του γάμου (στην Καινή Διαθήκη) είναι ο αγιασμός, και όχι η παιδοποιία. Ο καρπός του γάμου, εφ' όσον οι σύζυγοι το επιθυμήσουν, επιθυμήσουν δηλ. να συνέλθουν σαρκικά, είναι η παιδοποιία. Αλλά, αυτή, δεν είναι υποχρεωτική στους εγγάμους, όπως προσπαθεί να το εμφάνιση ο συγγραφέας.

θ) Οι ομοφυλοφιλικές και οι παρά φύσιν σχέσεις μέσα στον γάμο, δεν είναι αμαρτία επειδή απλώς δεν οδηγούν σε παιδοποιΐα, όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας. Είναι αμαρτία, επειδή είναι έξω από το θέλημα του Θεού, επειδή οδηγούν την ψυχή σε ψυχική νέκρωση, σε χωρισμό από την Χάρη του Θεού. Οφείλονται σε διαστρόφη της ψυχής από την φυσική της κατάσταση, είναι εκδήλωσις των παθών της ψυχής και του σώματος, και υποδηλώνουν μία ψυχή βαρειά άρρωστη, που χρειάζεται θεραπεία για να επανέλθω στην φυσιολογική κατάσταση.

ι) Η συνουσία, μέσα στον γάμο, δεν γίνεται, όπως λέει ο συγγραφέας, «περισσότερο προς αναπαραγωγή, παρά προς σεξουαλική ηδονή». Η συνουσία μέσα στον γάμο γίνεται πρωτίστως για την κατάσβεση της σαρκικής πυρώσεως, με απώτερο σκοπό την ενασχόληση του ζεύγους με την προσευχή. Ούτε για αναπαραγωγή, ούτε για σεξουαλική ηδονή. Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος τα αναλύει αυτά πεντακάθαρα<sup>6</sup>. 21. Σελ. 172: «*Η νηστεία και αποχή, ο περιορισμός της σεξουαλικής "ποσότητας" συντελούν στην αύξηση και βελτίωση της σεξουαλικής ηδονικής ποιότητας. Η ποιότητα της ηδονής πιστοποιεί την ιερότητα της συνεύρεσης. Έτσι, ο άνθρωπος φεύγει από την ατμόσφαιρα της ορμής και μεταφέρεται στο κλίμα της κατά Θεόν ελευθερίας. Παύει να συμπεριφέρεται παρορμητικά και αρχίζει να λειτουργεί αυτεξουσίως. Ο σαρκικός άνθρωπος είναι παρορμητικός· ο πνευματικός αυτεξουσίως. Η αυτεξουσιότητα στη σεξουαλική έκφραση αποτελεί την κατ' εξοχήν κίνηση επιβολής του ανωτέρου ανθρώπου στη σαρκική φύση του. Και αυτό είναι που μεταμορφώνει την ηδονή από σαρκικό ή ψυχικό στοιχείο σε πνευματική κατάσταση· από κάτι το οποίο ζει καθέννας μόνος του ή για τον εαυτό του σε κάτι που ζουν οι δύο μαζί και ο καθέννας για τον άλλον. Έτσι η αγάπη γίνεται αυθεντική· από εγωιστική κτητικότητα γίνεται ταπεινή κένωση· από εμπαθής ορμή συζυγική τελείωση.*

*Ο άντρας δίνει, η γυναίκα περιμένει. Αμφότεροι προσφέρουν όχι αυτό που τους έρχεται φυσικά, αλλά αυτό που τους είναι δύσκολο· θυσιάζουν. Ο άνδρας χαρίζει την εγκράτεια, την παράταση του χρόνου· η γυναίκα την σύντημσή του. Έτσι βρίσκεται το χρονικό σημείο που τους κάνει να απελευθερώνονται και οι δύο από τον χρόνο. Ο ένας ζει για τον άλλον. Η ελευθερία του επιβάλλεται στη φύση του. Προσαρμόζεται στον άλλον τις φυσικές προδιαγραφές. Γίνεται αυτό που δεν είναι, χωρίς όμως και να χάσει αυτό που είναι. Αυτή η ηδονή της αγαπητικής ελευθερίας· που μπολιάζει την αγάπη με την ιερότητα του σεβασμού στο πρόσωπο, την πράξη και τον Θεό· είναι πολύ μεγαλύτερη από κάθε ηδονή σεξουαλικού παρορμητισμού. Γιατί αυτή είναι πνευματική και ψυχοσωματική, ενώ η άλλη σαρκική και φυσική».*

Εδώ, έχουμε να πούμε τα εξής:

α) «Η ποιότητα της ηδονής πιστοποιεί την ιερότητα της συνεύρεσης», λέει ο συγγραφέας.

Διερωτώμεθα, γνωρίζει, ότι η ποιότητα της ηδονής σε μία εξωσυζυγική σχέση είναι ανώτερη από εκείνη με τον ή την σύζυγο; Οπότε, εδώ πιστοποιείται «η ιερότητα της συνεύρεσης»; Αλλά, και να διορθώση ο συγγραφέας την φράση, λέγοντας «η ποιότητα της ηδονής μέσα στον γάμο πιστοποιεί την ιερότητα της συνεύρεσης», θα τον ερωτούσαμε: «Αυτό, πώς εφαρμόζεται σε έναν ενάρετο»; Ποια ήταν, π.χ., η

ποιότητα της ηδονής στην σχέση του Ζαχαρία και της Ελισάβετ προκειμένου να συλληφθή ο Τίμιος Πρόδρομος; Εμείς νομίζουμε, ότι, αν και η ιερότητα της συνένωσης ήταν μεγίστη, αφού συνελήφθη ο Τίμιος Πρόδρομος, εν τούτοις η ηδονή ήταν μηδαμινή. Για λόγους, που δεν θα αναλύσωμε εδώ. Οπότε, η ανωτέρω φράσις, δεν είναι μία ανοησία;

β) Και συνεχίζει ο συγγραφέας:

«Έτσι ο άνθρωπος φεύγει από την ατμόσφαιρα της ορμής και μεταφέρεται στο κλίμα της κατά Θεόν ελευθερίας. (Δηλ.) παύει να συμπεριφέρεται παρορμητικά και αρχίζει να λειτουργεί αυτεξουσίως».

Δηλ., αν κατανοούμε ορθά, περιορίζοντας την «ποσότητα» της ηδονής και βελτιώνοντας την ποιότητά της, ο άνθρωπος μεταφέρεται στο κλίμα της κατά Θεόν ελευθερίας! Νομίζουμε, ότι και ο κ. Ασκητής θα το θαύμαζε αυτό, αν το διάβαζε...

Επειδή δηλ. αρχίζει το μυαλό του ανθρώπου, περνώντας από την ποσότητα στην ποιότητα, να λειτουργή λίγο πιο καθαρά, λόγω της προηγηθείσης νηστείας και αποχής, «ο άνθρωπος φεύγει από την ατμόσφαιρα της ορμής και μεταφέρεται στο κλίμα της κατά Θεόν ελευθερίας!» Αυτή είναι θεολογία! Μάλιστα, έτσι, χωρίς να ενεργήση επάνω του η Χάρις, επειδή έκανε μια ψευτοεγκράτεια, εισήλθε στο κλίμα της κατά Θεόν ελευθερίας!

Και, για τον συγγραφέα, η είσοδος στο κλίμα αυτό αρχίζει, όταν αρχίζει να λειτουργή το αυτεξούσιο. Και εξηγεί, παρακάτω, τι εννοεί: «Ο σαρκικός άνθρωπος είναι παρορμητικός· ο πνευματικός αυτεξούσιος». Δηλ., ο σαρκικός άνθρωπος κινείται όπως τα ζώα, χωρίς το αυτεξούσιό του να λειτουργή. Και μόνο, όταν γίνη πνευματικός, αρχίζει το αυτεξούσιό του να λειτουργή. Όμως, πώς έγινε πνευματικός χωρίς αυτεξούσιο; Ιδού η απορία.

γ) Και, συνεχίζει ο συγγραφέας:

«Η αυτεξουσιότητα στη σεξουαλική έκφραση ... είναι που μεταμορφώνει την ηδονή από σαρκικό ή ψυχικό στοιχείο σε πνευματική κατάσταση· από κάτι το οποίο ζει καθένας μόνος του ή για τον εαυτό του σε κάτι που ζουν οι δύο μαζί και ο καθένας για τον άλλον».

Εδώ, βλέπομε να μεταμορφώνεται η σαρκική ηδονή σε πνευματική κατάσταση χωρίς την συνεργία της Χάριτος, απλά και μόνον επειδή ανέλαβε τα ηνία το αυτεξούσιο. Δηλ., ένα φυσικό αίτιο, το αυτεξούσιο, μεταμορφώνει την σαρκική ηδονή σε πνευματική κατάσταση! Όντως, καινοφανής θεολογία. Ωστε, μπορεί να μεταμορφωθή η σαρκική ηδονή σε πνευματική κατάσταση! Αυτό, δεν το ξέραμε, μέχρι τώρα. Και προσθέτει ο συγγραφέας: «Έτσι η αγάπη γίνεται αυθεντική· από εγωιστική κτητικότητα γίνεται ταπεινή κένωση· από εμπαθής ορμή συζυγική τελείωση».

Δηλ., το αυτεξούσιο, χωρίς την συνεργία της Χάριτος, μπορεί να μεταμορφώση την σαρκική αγάπη σε αγάπη αυθεντική, σε ταπεινή κένωση, σε συζυγική τελείωση! Πράγματι, καινοφανής θεολογία.

Και, όταν, έτσι, φθάσουν σε αυτήν την κατάσταση, τότε «...ο άντρας δίνει, η γυναίκα περιμένει. Αμφότεροι προσφέρουν όχι αυτό που τους έρχεται φυσικά, αλλά αυτό που τους είναι δύσκολο· θυσιάζουν. Ο άνδρας χαρίζει την εγκράτεια, την παράταση του

χρόνου· η γυναίκα την σύντημσή του. Έτσι βρίσκεται το χρονικό σημείο που τους κάνει να απελευθερώνονται και οι δύο από τον χρόνο. Ο ένας ζει για τον άλλον. Η ελευθερία του επιβάλλεται στη φύση του. Προσαρμόζεται στου άλλου τις φυσικές προδιαγραφές. Γίνεται αυτό που δεν είναι, χωρίς όμως και να χάσει αυτό που είναι». Και εδώ, βλέπομε τον συγγραφέα να επιμένει, ότι το κατόρθωμα αυτό του ενός για τον άλλον, το να «επιβάλλεται η ελευθερία του (δηλ. το αυτεξούσιο του) στην φύση του» και να προσαρμόζεται στις ψυχικές και βιολογικές ανάγκες του άλλου, είναι κατόρθωμα αποκλειστικά του αυτεξουσίου του, δηλ. της βουλήσεώς του. Πουθενά αναφορά στην Χάρη του Θεού, που είναι η μόνη που μπορεί να επιτέλεση την μεταμόρφωση του ανθρώπου.

δ) Και συνεχίζει ο συγγραφέας:

«Αυτή η ηδονή της αγαπητικής ελευθερίας -που μπολιάζει την αγάπη με την ιερότητα του σεβασμού στο πρόσωπο, την πράξη και τον Θεό- είναι πολύ μεγαλύτερη από κάθε ηδονή σεξουαλικού παρορμητισμού. Γιατί αυτή είναι πνευματική και ψυχοσωματική, ενώ η άλλη σαρκική και φυσική».

Εδώ, τώρα, γίνεται το κρεσσέντο: Αυτή, λοιπόν, η σαρκική ηδονή, που, με τον τρόπο που είπε ο συγγραφέας παραπάνω, μεταμορφώθηκε σε πνευματική κατάσταση, ή, καλύτερα, σε «ηδονή αγαπητικής ελευθερίας», και η οποία, μάλιστα, «μπολιάζει την αγάπη με την ιερότητα του σεβασμού στο πρόσωπο, την πράξη και τον Θεό» (;), είναι (τώρα)...πνευματική και ψυχοσωματική! Όχι μόνο πνευματική, αλλά και ψυχοσωματική. Δηλ., η πνευματική ηδονή δεν είναι ψυχοσωματική; Τί είναι; Διανοητική;

Νομίζομε, ότι αυτό το κομμάτι θα πρέπει να αναλάβει να το ανάλυση, ως ειδικώτερος, ο κ. Γιανναράς, ή, καλύτερα, ο σεβάσμιος και πολίος Γέρων π. Θεόκλητος Διονυσιάτης...!

22. Σελ. 181:«... Το έμβρυο ...έχει συγκεκριμένα φυσικά ιδιώματα και χαρακτηριστικά που του δίνουν ταυτότητα, το διακρίνουν και το διαφοροποιούν από κάθε άλλο ανθρώπινο έμβρυο- αυτό για τον άνθρωπο είναι πρόσωπο.

... Το γονιμοποιημένο ωάριο έχει τη δική του μοναδική γενετική έκφραση και ταυτότητα. Έχει μια διαφορετικότητα καινοφανή και μια γενετική ταυτότητα πρωτοφανή, που θυμίζει μεν τους γονείς αλλά είναι πολύ διαφορετική από τη δική τους. Αυτό είναι το καινούργιο πρόσωπο που διαφαίνεται και οφείλουμε εμείς και να διακρίνουμε και να βοηθήσουμε. Αυτό είναι το πρώτο στοιχείο που καθιστά το έμβρυο πρόσωπο. Η αυτονομία, η αυτοσυνειδησία, η αυτεξουσιότητα, η ανθρώπινη μορφή και το όνομα αποτελούν τα στοιχεία που συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν την προσωπικότητα».

Εδώ, νομίζομε ότι ο συγγραφέας συγχέει την φύση του προσώπου με τα φυσικά του σωματικά και ψυχικά χαρακτηριστικά. Τα φυσικά ιδιώματα και χαρακτηριστικά του εμβρύου είναι τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του προσώπου του. Το ποια είναι η φύσις του προσώπου του εμβρύου ή του ανθρώπου, αυτό αναλύεται στο βιβλίο με τίτλο «Το πρόσωπο στην Ορθόδοξη παράδοση» του Σεβ. Ιεροθέου Βλάχου. Πάντως, δεν είναι αυτό που λέει εδώ ο συγγραφέας.

23. Σελ. 227: «...Η ολοκλήρωση όμως του προσώπου επιτελείται όταν κανείς φθάσει στη δυνατότητα να διακρίνει το καλό από το κακό, να προκρίνει το αληθινό από το θέλημα του ή ακόμη να αντιλαμβάνεται την ελευθερία ως καταξίωση εν τω αγαθώ και όχι ως δυνατότητα επιλογών (ελευθερία προσώπου). Αυτά όλα σφραγίζουν την ολοκλήρωση του προσώπου. Παραμένει η τελείωσή του».

Εμείς, την αρχή της αποκαλύψεως του προσώπου (όχι την ολοκλήρωση του προσώπου) του ανθρώπου θα την συσχετίζαμε με την στιγμή που ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με τον Θεό, συνειδητοποιεί την πτώση του, αρχίζει και ενεργεί μέσα του ο φόβος του Θεού, δηλ. αρχίζει η ζωή της μετανοίας του. Αν δεν ενεργήσει μέσα στον άνθρωπο η Χάρις του Θεού, δεν μπορεί να διακρίνη το όντως καλό από το κακό (τί είναι «καλό», και τί «κακό»);, να γνωρίση και να αναγνωρίση το θέλημα του Θεού, δηλ. το αληθινό, και να το προκρίνη από το θέλημά του, ούτε αντιλαμβάνεται την ελευθερία ως καταξίωση εν τω αγαθώ (εν τω θελήματι του Θεού).

Τότε, κατά την ταπεινή μας γνώμη, αρχίζει η αποκάλυψις (όχι η ολοκλήρωσις, τί θα πη «ολοκλήρωσις του προσώπου»;) του προσώπου του ανθρώπου. Είναι θεμελιώδες να κατανοηθή, ότι η αποκάλυψις του προσώπου έχει άμεση σχέση με την σχέση του ανθρώπου με τον Θεό. Τελείωσις του προσώπου επιτελείται όταν ο άνθρωπος αγιάση. Όταν αξιωθή να του αποκαλυφθή το πρόσωπο του Θεού, που συμβαίνει στην εμπειρία της θεώσεως.

24. Σελ. 260: «...Η προκλητή εξαγωγή σπέρματος γίνεται με μη φυσικούς και συνήθως ηθικά μη αποδεκτούς τρόπους. Όταν όμως αποσκοπεί στη δημιουργία απογόνων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εφάμαρτη πράξη απώλειας σπέρματος, αρκεί να επιτελείται με τρόπους μη ευτελιστικούς του καθόλου ανθρώπου. Παρά ταύτα, απαιτεί ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή, αφού αποτελεί οργανισμό έξω από τα πλαίσια της φυσιολογικής συνουσίας».

Εδώ, ισχυρίζεται ο συγγραφέας ότι η προκλητή εξαγωγή σπέρματος (δι' αυνανισμού φυσικά) ενός δότη σπέρματος, (όχι του συζύγου, φυσικά, διότι ο σύζυγος είναι ακατάλληλος προς τεκνογονία, σ' αυτήν την περίπτωση), δεν μπορεί, επειδή αποσκοπεί στην δημιουργία απογόνων, να θεωρηθή ως εφάμαρτη πράξη. Αλλά, αν ο δότης σπέρματος είναι ένας συγκεκριμένος εύρωστος νέος, που μόνιμα χρησιμοποιεί μία αναπαραγωγική κλινική σαν πηγή, «κρουνό», σπέρματος, τότε πάλι η προκλητή εξαγωγή σπέρματος δεν μπορεί να θεωρηθή ως εφάμαρτη;

Αν, όμως, «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», τότε γιατί ο δότης να μη κοιμηθή με την σύζυγο; Αυτό, θα ήταν μοιχεία, ή η συνεύρεσις εδώ αμνηστεύεται, επειδή αποσκοπεί σε παιδοποιΐα; Έτσι δε, υπάρχει και το πλεονέκτημα, ότι αποφεύγεται και η εξωσωματική γονιμοποίηση και το έμβρυο συλλαμβάνεται φυσιολογικά.

Εκτός, όμως, του γάμου, κηρύττει η Εκκλησία, πάσα σαρκική ηδονή είναι εφάμαρτος.. Ο δε αυνανισμός, είτε μέσα στον γάμο, είτε έξω από τον γάμο, είναι αμαρτία, και πάντα συνοδεύεται από εφάμαρτη ηδονή. Πώς, λοιπόν, ισχυρίζεται ο συγγραφέας, ότι δεν μπορεί να θεωρηθή ως εφάμαρτη πράξη;

Ερώτημα: Ο αυνανισμός στον όποιον υποβάλλεται ο άνδρας προκειμένου να διαπιστωθή αν το σπέρμα του είναι γόνιμο, είναι εφάμαρτη πράξη, ή όχι;

25. Σελ. 271: Εδώ, ο συγγραφέας έχει περιπέσει σε σύγχυση. Μιλά περί αληθείας χωρίς να διακρίνει, ότι υπάρχει:

α) Η όντως Αλήθεια, η οποία είναι ο Χριστός. Αυτός είναι και η «πάσα αλήθεια»,

β) Η περί ζωής αλήθεια, που είναι η θεία γνώσις,

γ) Η αλήθεια περί του Θεού, που είναι η άγνωστη γνώσις περί του ακτίστου,

δ) Η αλήθεια περί του κόσμου, δηλ. η αλήθεια περί της κτιστής δημιουργίας. Αυτή αποκαλύπτεται ως θεωρία των όντων στον κεκαθαμένο νουν (όχι την διάνοια), και πληροφορεί περί των λόγων των όντων.

ε) Η επιστημονική αλήθεια περί των φυσικών νόμων, των υλικών κτισμάτων, και των φυσικών φαινομένων.

Λέει, λοιπόν: « Το σωστό συμβαίνει πολλές φορές να είναι και το πραγματικό· δεν είναι όμως πάντοτε το αληθινό. Αληθινό είναι το ελεύθερο».

Εδώ, λοιπόν, αρχίζει με φιλοσοφία. Το «σωστό». Ποιο είναι το σωστό; Δεν το ορίζει. Σίγουρα, έτσι όπως το θέτει, το σωστό είναι μία ιδέα. Μία άποψις για κάτι. Τί σημαίνει: «Το σωστό συμβαίνει πολλές φορές να είναι και το πραγματικό»; Τίποτε. Δεν επεξηγεί τι εννοεί. Ποιο είναι το πραγματικό; Πώς ορίζεται;

Και συνεχίζει: «(Το σωστό) δεν είναι όμως πάντοτε το αληθινό». Πότε είναι, και πότε δεν είναι; Δεν μας λέει.

Και συνεχίζει: «Αληθινό είναι το ελεύθερο». Το ελεύθερο από τί; Δεν μας επεξηγεί. Μάλλον εννοεί από τον νόμο της φθοράς.

Και συνεχίζει: «Η αλήθεια είναι μία και αμετάθετη, ενώ η πραγματικότητα διαμορφώνεται και από μας. Η πραγματικότητα, όπως εμείς την έχουμε διαμορφώσει, μπορεί να μην έχει και πολλή σχέση με την αλήθεια». Η αλήθεια, ποια αλήθεια; Περί Θεού, περί του κόσμου, ή η επιστημονική αλήθεια περί της κτίσεως; Αν, όμως, η αλήθεια είναι αμετάθετη, τότε η πραγματικότητα δεν έχει ποτέ σχέση με την αλήθεια, διότι η πραγματικότητα καταλύεται με τον χρόνο και πάντα και παντού συνεχώς μεταβάλλεται. Ο συγγραφέας λέει ότι μπορεί να μην έχει και πολλή σχέση με την αλήθεια. Μπορεί, όμως, και να έχει; Και, πότε έχει, και πότε δεν έχει.

Παρακάτω, λέει: «...Η αλήθεια δεν μπορεί να αντιβαίνει προς το κοινό αίσθημα περί καλού και ορθού, όπως αυτό εκφράζεται από την προσωπική και κοινωνική συνείδηση».

Πάλι, για ποια αλήθεια μιλάει εδώ; Μάλλον, για την αλήθεια που επιδιώκει να ανακαλύψει η επιστήμη σχετικά με την φύση και τις δυνατότητες του ανθρώπου.

Το αίσθημα περί καλού και ορθού δεν είναι ποτέ κοινό, διότι είναι άμεσα συνδεδεμένο με το ήθος του ανθρώπου. Το δε ήθος του ανθρώπου διαμορφώνεται από την θρησκευτική πίστη ή ιδεολογία του, από τα φυσικά και επίκτητα χαρίσματα, τα πάθη και τις αρετές του, από τις επιθυμίες και ανάγκες του, από τις γνώσεις του, την παιδεία του, από το περιβάλλον (κοινωνικό, πνευματικό, κ.λπ.) και από την Χάρη του Θεού που δέχεται ανά πάσαν στιγμήν ο άνθρωπος.

Βέβαια, υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής μέσα σε όλους τους ανθρώπους, λόγω του 'κατ' εικόνα' που έχει κάθε άνθρωπος μέσα του και της ενεργείας του σπερματικού λόγου. Αυτός ο παρονομαστής διαμορφώνει ένα γενικό πλαίσιο περί του



καλού και του ορθού μέσα σε κάθε άνθρωπο, και αυτό εκδηλώνεται σαν κοινό αίσθημα, κοινό αισθητήριο περί του κάλου και του ορθού σε όλους τους ανθρώπους. Αυτό επηρεάζει και την προσωπική και κοινωνική συνείδηση των ανθρώπων, ώστε να διαμορφώνεται ένα θεμελιώδες παγκόσμιο ήθος.

Η προσωπική και κοινωνική συνείδηση, όμως, επηρεάζεται και διαμορφώνεται και από εξωγενείς παράγοντες. Αποτέλεσμα αυτού είναι τα εγκλήματα και οι πόλεμοι. Οπότε, η αλήθεια περί του ανθρώπου που ανακαλύπτει η επιστήμη, πράγματι, δεν μπορεί να αντιβαίνει προς το κοινό αίσθημα περί κάλου και ορθού, διότι η επιστήμη ανακαλύπτει τα κρυφά μυστικά του ανθρώπου, και όχι κάτι το διαφορετικό.

Παρακάτω, ο συγγραφέας λέει: *«Η ισορροπία ανάμεσα στην υπερβατική αλήθεια της ελευθερίας και τη δεοντολογική αλήθεια της ορθότητας είναι βασικό στοιχείο κάθε υγιούς προβληματικής».*

Εδώ, εισάγει νέες έννοιες, όπως «υπερβατική αλήθεια της ελευθερίας» και «δεοντολογική αλήθεια της ορθότητας», αποτέλεσμα φιλοσοφικής διεργασίας, και οι δύο.

Δηλ., ο συγγραφέας κάνει φιλοσοφία, και μάλιστα χωρίς να επεξηγή τι εννοεί. Οπότε, αφού δεν κατανοούμε τι θέλει να πη, δεν μπορούμε και να το κρίνουμε. Πάντως, αυτή η φράσις φαίνεται ασύνδετη με τα προηγούμενα.

Τελικά, όλο το υποτίμημα (β) της σελ. 271 είναι, για μας, ακαταλαβίστικο.

### **γ. Πνευματικά, ηθικά, θεσμικά και κοινωνικά πλαίσια Βιοϊατρικής.**

Ο συγγραφέας του βιβλίου, στην πρώτη ομιλία του βιβλίου αυτού με τίτλο "Βιοηθική και ο άνθρωπος", αναφέρεται στο γενικότερο και ευρύτερο αρνητικό κοινωνικό, πολιτικό και πνευματικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο αντιμετωπίζονται σήμερα τα θέματα βιοηθικής. Διεσπαρμένα, επίσης, μέσα στο βιβλίο σκιαγραφείται το αρνητικό πλαίσιο αυτό, το οποίο είναι το εξής:

Σελ. 34: *«Η άμυνα της ψυχής στον μονόπλευρο παραγκωνισμό που της γίνεται εκφράζεται ως αύξηση των ψυχικών παθήσεων. Η βελτίωση της σωματικής υγείας συνοδεύεται από έκρηξη των ασθενειών της ψυχής, από υποβάθμιση του βουλευτικού δυναμικού και της αντοχής της και από πλήρη αποξένωση από τις πνευματικές της δυνατότητες».*

Σελ. 35: *«Τη μοναδικότητα του προσώπου μας έρχονται να αμφισβητήσουν οι σύγχρονες γενετικές ανακαλύψεις και ιατρικές πρακτικές. Η υποκατάσταση της κατάστασης του ανθρώπου από άψυχες αριθμητικές παραμέτρους, η αντικατάσταση της ιατρικής θαλπωρής από τη διάγνωση της ιατρικής ομάδας και του ιατρού από το κερδοσκοπικό θεραπευτήριο τι άλλο κάνουν από το να αποπροσωποποιούν την υγεία και να ισοπεδώνουν τον ασθενή;*

Παράλληλα, η εμφάνιση των κλωνοποιητικών τεχνικών, η υποκατάσταση του τυχαίου -που αποτελεί την κύρια προστασία της μοναδικότητας του προσώπου- από το επιλεγμένο χαρακτηριστικό, η διαπίστωση ότι το DNA δύο τυχαίων ανθρώπων συμπίπτει κατά το 99,9% και φυσικά η εξασθένηση του αυτεξουσίου οδηγούν στο ύποπτο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι έχουμε τελικά περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές. Είμαστε περισσότερο είδος παρά πρόσωπα».

Σ' αυτό το συμπέρασμα συντείνει και η αποδοχή από την επιστήμη της θεωρίας του επιστημονικού υλισμού, που βασίζεται στην θεωρία της εξελίξεως των ειδών του Δαρβίνου.

3. Σελ. 36: «Η σύγχρονη βιοϊατρική ερευνά δεν είναι απλά επικεντρωμένη στην υγεία -αυτό είναι πολύ φυσικό και δικαιολογημένο- αλλά αγωνίζεται για τη βελτίωση και παράταση της επιγειότητας αγνοώντας εντελώς τη φύση και την πραγματικότητα της ψυχής· την απογυμνώνει από το μεταφυσικό νόημά της, τη στιγμή που δίνει μεταφυσική έπαρση στα εντελώς ανθρώπινα επιτεύγματά της· αποξενώνει την ζωή από την πλέον βέβαιη πραγματικότητα, το γεγονός του θανάτου, και έτσι συμπιέζει τον άνθρωπο μέσα στην ασφυξία του χρόνου, τον πνίγει με την θηλειά του παροδικού και του υποκαθιστά την αλήθεια της πραγματικότητάς του με το ψέμα των επιστημονικών φαντασιώσεων. Η υπερτροφική μέριμνα για την παράταση και βελτίωση της επίγειας ζωής δυστυχώς όχι μόνον δεν συνδυάζεται με παράλληλη καλλιέργεια, αλλά και υποβαθμίζει την προοπτική της "μενούσης κρείττονος υπάρξεως εν ουρανοίς"<sup>7</sup>».

Εδώ, η έκφρασις «μεταφυσικό νόημα» της ψυχής, νομίζομε, ότι είναι λανθασμένη. Η ψυχή δεν έχει μεταφυσικό νόημα, ή μεταφυσική υπόσταση, αλλά πνευματική φύση και υπόσταση.

4. Σελ. 36: «Αυτός ο υπερτονισμός της αξίας του βιολογικού ανθρώπου και η αλαζονεία που συνεπάγεται οδηγούν σε μία ψευδαίσθηση αυτάρκειας. Η φαρμακευτική ή ψυχοτεχνική απαλλαγή από το ψυχολογικό αδιέξοδο, η ανυποχώρητη απαίτηση για θεραπεία από την ασθένεια,... η ανάγκη για υγεία η παιδοποιία σταδιακά απομακρύνουν την προσφυγή και ελπίδα στον Θεό και την υποκαθιστούν με την εμπιστοσύνη στο ανθρώπινο επίτευγμα και την επιστήμη».

5. Σελ 37: «Στον κόσμο της φυσικής νομοτέλειας και της γενετικής κυριαρχίας η ψυχή και το αυτεξούσιο δεν φαίνεται να έχουν θέση. Ο άνθρωπος νοείται χωρίς ψυχή και η ψυχή δίχως αυτεξουσιότητα (όπως δηλ. των ζώων). Γι' αυτό, και ο κόσμος φαντάζει με τον άνθρωπο μοναχικόν χωρίς ούτε τον Θεό ούτε την ανάγκη Του».

6. Σελ. 46: «Καθώς αυξάνει η γνώση μας, εκθετικά αυξάνουν οι συνέπειες της άγνοιάς μας. Επίσης, οι επιθυμίες μας είναι πολύ ασθενέστερες από τους μηχανισμούς της σύνεσης που απαιτούνται για να τις κουντρολάρουν και να τους δώσουν μία σωστή κατεύθυνση και, ενώ πολλαπλασιάζονται ανεξέλεγκτα οι επιθυμίες μας, υποβαθμίζεται επικίνδυνα η σύνεση».

7. Σελ. 65: «Η εντυπωσιακή στις μέρες μας πρόοδος των βιοϊατρικών εφαρμογών και οι ευρύτερες πρακτικές συνέπειές τους δημιουργούν νέες ηθικές ευαισθησίες, τον

πειρασμό για αναθεώρηση των κλασικών κριτηρίων του καλού και του κακού, του επιτρεπτού και μη επιτρεπτού και την ανάγκη ενός consensus καθορισμού περιοριστικών κριτηρίων προστασίας αυτής της ίδιας της ζωής και του ανθρώπου ως προσώπου...».

8. Σελ. 68-70: «...Σήμερα η ιατρική κατήντησε περισσότερο επιχείρηση παρά επιστήμη· περισσότερο σχεδιασμός και προγραμματισμός παρά γνώση και ανακάλυψη· στο βάθος της διακρίνεται πιο πολύ η σκοπιμότητα του οικονομικού κέρδους παρά η επιδίωξη της υγείας ή πολύ περισσότερο η ανάγκη των ανθρώπινων σχέσεων... Οι αμοιβές των ιατρών έφθασαν σε απαγορευτικό επίπεδο... τα νοσηλεία έγιναν απλησίαστα. Τη "λύση" έφεραν οι ασφαλιστικές εταιρείες, οι οποίες με τη σειρά τους προσδιορίζουν το πόσο θα μείνει κανείς στη μονάδα εντατικής θεραπείας και σε ποια θεραπευτική διαδικασία ή επέμβαση θα υποβληθεί, το αν θα δοθεί κάποιο όργανο στον έναν ή τον άλλον ασθενή, το αν τελικά και πως θα επιζήσει ή όχι.

Η λογική των οικονομικών παραμέτρων διαδέχθηκε τη λογική των αισθημάτων και των αντικειμενικών αναγκών. Η ηθική των στενών συμφερόντων των μικρών ομάδων υποκατέστησε την παγκόσμια ηθική των αιωνίων αξιών. (Αλήθεια, ποια ήταν αυτή η "παγκόσμια ηθική των αιωνίων αξιών";). ... Μία κοινωνία υλιστική, που το θεμέλιό της είναι το συμφέρον και το χρήμα, είναι δυνατόν στη διαμόρφωση της πολιτικής της και την πορεία της εξέλιξής της να μη επηρεάζεται καθοριστικά από τους διαχειριστές του χρήματος;

...Ο άνθρωπος γίνεται πλέον μία ομάδα ανεξαρτήτων ή συντονισμένων εξαρτημάτων και ανταλλακτικών (γονιδιακή θεραπεία, μεταμοσχεύσεις οργάνων, τεχνητά σκέλη και όργανα, κλπ.), το δε μεγαλειώδες της υπόστασής του καταργείται, αφού δεν νοείται πλέον ως ανεξιχνίαστο μυστήριο αλλά ως πληροφορία προς αποκωδικοποίηση ή ως μηχανή προς επισκευή».

9. Σελ. 85: «...Ό,τι τώρα μας φοβίζει σε λίγα χρόνια θα έχει θεσμοθετηθεί και θα το αντιπαρερχόμαστε με μια παθητική αποδοχή. Οι επιτροπές της κοινωνίας θα το θεωρούν πλέον ηθικό. Αυτό όμως δεν θα είναι τέτοιο. Θα έχει ίσως βέβηλα επηρεάσει την ουσία του ήθους και της ηθικής. Θα έχει καιρία τραυματίσει το κριτήριο του καλού ή του κακού και θα έχει ανεξέλεγκτα αποπροσανατολίσει το δράμα του θεόμορφου ανθρώπου...

...Ήδη έχουμε προχωρήσει στην "τεχνολογία της ψυχής" και τη μηχανική επεξεργασία του προσώπου».

10. Σελ. 86: «Αν όλα πάνε καλά, θα φθάσουμε μάλλον σε μία έκτρωση και μία κλωνοποίηση· την έκτρωση του αυτεξουσίου και την κλωνοποίηση της σκέψης».

11. Σελ. 87: «Η σημερινή εποχή αγωνίζεται υπεράνθρωπα για την βιολογική μας παράταση, τη στιγμή κατά την οποία η ψυχική μας αντοχή είναι τόσο μικρή, η δε πνευματική όλο και συρρικνούνται. Η φύση όμως εκδικείται, καθώς στην παράταση της ζωής απαντά με την έκρηξη νόσων ψυχικής ή νευρικής κάμψης, όπως π.χ. της νόσου του Alzheimer. Για φανταστείτε σώματα που φιλοξενούν παράλυτες ψυχές να δυσκολεύονται να αναπαυθούν, να πεθάνουν! Εκεί μας οδηγεί η υπερβολική τεχνολογία...»

12. Σελ. 31: «Η νέα μορφή ζωής θα δομεί την ποιότητά της πάνω στον θάνατο ανυπεράσπιστων και αδύνατων συνανθρώπων μας».

13. Σελ. 32: «Οι σχέσεις (ασθενούς και ιατρού) δεν αλλοιώθηκαν απλά έπαυσαν πλέον να υπάρχουν».

14. Σελ. 33: «Το πρόσωπο όλο και συρρικνώνεται. Η ελευθερία του ανθρώπου απειλείται όσο ποτέ από την αιχμαλωσία στους νόμους και τα οικονομικά συμφέροντα».

15. Σελ. 38: «Για την Εκκλησία... το αυτεξούσιο, η ελεύθερη βούληση, ο αρμονικός σύνδεσμος ψυχής και σώματος και η μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα των προσώπων συνθέτουν τον κύριο άξονα της σωτηρίας και την πολυτιμότερη περιουσία του ανθρώπου, η δε αιώνια προοπτική και η αίσθηση της ανάγκης του Θεού συναπαρτίζουν τα μέσα με τα οποία μπορεί να ξεπεράσει τα δεσμά του θανάτου και τους περιορισμούς της ανθρώπινης φύσης του. Χωρίς όλα αυτά ο άνθρωπος μπορεί μεν να παρατείνει τη διάρκεια της ζωής του, μπορεί να μεταβάλλει τη μορφή της, δεν μπορεί όμως να έχει αίσθηση της ζωής ούτε βίωση της βαθύτερης φύσης του. Όλα αυτά τα εξασθενίζει η σύγχρονη βιοϊατρική πρόοδος».

16. Σελ. 89: «Ο κάθε ένας μας και η κοινωνία μας ως σώμα χρειαζόμαστε μεταμόσχευση φρονήματος, ήθους και πνεύματος. Χρειάζεται να ανασυνδυασθούν τα γονίδια της ψυχής και του πνεύματος ώστε να περάσουμε από τη φιλοδοξία της τεχνολογίας του βίου στην αυτοσυνειδησία της "τεχνολογίας" της ψυχής. Η αθανασία δεν επιτυγχάνεται με τεχνολογία αυτού που πεθαίνει, των γονιδίων μας, αλλά με μεταμόρφωση αυτού που δεν πεθαίνει, της ψυχής μας».

17. «Η υπερβολική ενασχόληση με το φαινόμενο της ζωής, την υγεία, το σώμα μας είναι πιθανόν να υποβαθμίσει την ψυχή και να καταστρέψει την εικόνα του ανθρώπου μέσα μας. Έτσι μπορεί να δημιουργήσει μία βιολογική φιλοζωία, η οποία το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να φθείρει την ψυχή και να οδηγήσει σε γενικευμένη και μυωπική φιλαυτία.

Ήδη οι κοινωνίες μας πάσχουν από άκρατο εγωκεντρισμό και αχαλίνωτο εγωισμό. Γι' αυτό και ο κοινωνικός χαρακτήρας τους είναι σχεδόν ανύπαρκτος· συντηρούνται από μια εσωτερική δύναμη που λέγεται "κοινωνία", διαπροσωπική σχέση. Όταν ο καθένας μυωπικά αγωνίζεται μόνο και μόνο για να μην αρρωστήσει ή να επιβραδύνει τον θάνατό του ο ίδιος, τότε ποια συνεκτική δύναμη θα καταφέρει να συντηρήσει την ζωή και να εξουδετερώσει τις διασπαστικές τάσεις του κοινωνικού σώματος;».

18. Σελ. 106: «Οι αποφάσεις των άλλων για μας, είτε αυτοί λέγονται γιατροί είτε γονείς είτε νόμοι είτε οικονομικά συμφέροντα, τείνουν να γίνουν καθοριστικές της πορείας μας και δεσμευτικές της εξέλιξής μας. Οι άνθρωποι αποκτούμε μεγάλη μεν δύναμη, την οποία όμως δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για τον εαυτό μας. Η ανθρώπινη δύναμη βρίσκεται στα χέρια των γνωστών ή αγνώστων "άλλων", που έχουν ήδη αποφασίσει για μας. Το ανθρώπινο θέλημα έχει υποκαταστήσει, μαζί με το θέλημα του Θεού στη ζωή μας, και κάθε ενδεχόμενο δικής μας επιλογής».

19. Σελ. 134: «Ένας άνθρωπος με υπερβολικά έντονη βιολογική ελπίδα, με

συνείδηση γονιδιωματικής αποκλειστικότητας, αμφιβολία ψυχικού σθένους και αμφισβήτηση του αυτεξουσίου του, κινδυνεύει να λειτουργεί περισσότερο ως μηχανή και λιγότερο ως πρόσωπο. Η επικέντρωσή του στο εφήμερο του αποδυναμώνει την αίσθηση της αιώνιας προοπτικής· η αλόγιστη προσπάθεια καθυστέρησης της βιολογικής φθοράς εξασθενίζει τη σχέση του με την εμπειρία της αφθαρσίας· η ανάγκη της υγείας και της ζωής και τα συναφή υπερβολικά ενδιαφέροντα της βιολογικότητός του υπογραμμίζουν την κυριαρχία του σώματος επί της ψυχής· η αλαζονεία που γεννάται από τη δυνατότητα διόρθωσης τον απομακρύνουν από την αίσθηση και την ανάγκη του Θεού.

Ο άνθρωπος γίνεται περισσότερο βιολογικός και λιγότερο λογικός· περισσότερο σωματικός και λιγότερο πνευματικός· όλο και περισσότερο διεισδύει στις αρμοδιότητες του Θεού, αισθάνεται δημιουργός, Τον υποκαθιστά και τέλος Τον αρνείται».

20. Σελ. 206: «Και κάτι ακόμη· μία κοινωνία θεμελιωμένη στο συμφέρον, στην εφήμερη ευημερία, που κινείται από το χρήμα και κατευθύνεται από την εκμετάλλευση· μία κοινωνία που αγνοεί τις αξίες, έχει οξυωπία για τις εκτροπές και μυωπία για τις αρετές· μία κοινωνία που η ίδια καλλιεργεί και τέλος νομιμοποιεί τις παρανομίες (π.χ. αμβλώσεις)· μια κοινωνία που για να βελτιώσει την υγεία ή την κοινωνική ζωή αυτών που ζουν και φαίνονται, επιλέγει τον εξαναγκαστικό βιολογικό θάνατο αυτών που ζουν αλλά δεν φαίνονται· είναι δυνατόν αυτή η κοινωνία να ρυθμίσει σωστά και με ισόρροπη ευαισθησία θέματα τόσο λεπτά όσο το θέμα που μελετούμε;».

21. Σελ.233: «Ο αγώνας κατά της πτώσης και της φθοράς, όπως γίνεται στις μέρες μας, αποξενωμένος από την αίσθηση της ανάγκης της χάριτος του Θεού, η προσπάθεια να ελεγχθεί ο άρρωστος και ασθενής φυσικός κόσμος και να αντικατασταθεί από κάποιον άλλο τεχνολογικό κόσμο με άλλους νόμους και αρχές που υπόσχεται πολλά, μπορεί να μας κληρονομήσει έναν δυνατό και ανεξέλεγκτα καταστροφικό κόσμο που θα έχει εξασφαλίσει κάποια ζωή, θα έχει όμως εξαφανίσει τη χάρι του Θεού».

Εδώ, είναι η μόνη ίσως φορά, που ο συγγραφέας γίνεται σαφής και ορθός στην έκφρασή του, όταν μιλάει για «την ανάγκη της Χάριτος του Θεού» και όχι για «την ανάγκη του Θεού», για την οποία μιλάει σε άλλα σημεία στο βιβλίο του, στα οποία, νομίζουμε, πρέπει να διορθώση την έκφραση αυτή.

22. Σελ. 281: «Η υγεία...έγινε έντονα οικονομική. Μπήκε μέσα της καθοριστικά το χρήμα και η πολυπλοκότητα. Συχνά η υγεία και η ζωή μας κρίνονται με καθαρά οικονομικά και νομικά κριτήρια. Πανάκριβα μηχανήματα, τεράστιες αμοιβές, απλησίαστα νοσήλεια, όλα απόρροια της υψηλής τεχνολογίας, μεταφέρουν συχνά το πρόβλημα της υγείας από το επίπεδο της δυνατότητας θεραπείας σ' αυτό της οικονομικής ανταπόκρισης και επάρκειας. Το πόσο θα μείνει κανείς στη μονάδα, το αν θα δοθεί κάποιο όργανο στον έναν ή στον άλλον ασθενή, το αν θα υποστεί κάποιος την μία ή την άλλη λιγότερο ή περισσότερο δαπανηρή θεραπεία ή επέμβαση έπαψε πλέον να είναι θέμα καθαρά ιατρικό- έγινε έντονα οικονομικό. Η τεχνολογία κοστίζει· το ίδιο και η υγεία. Την απολαμβάνει οποίος έχει και πληρώνει...».

23. Σελ. 209: *«Πολλοί εκ των επιστημόνων υποστηρίζουν έντονα την άποψη ότι επιλέγοντας όργανα και ιστούς από πλεονάζοντα έμβρυα μπορούμε πολύ να βελτιώσουμε την υγεία μας και τους όρους ζωής των ήδη ζώντων ανθρώπων.*

*Κάτι τέτοιο όμως δε χωρίζει τους ανθρώπους σε κατηγορίες ευνοουμένων και μη; Στην εποχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυτό δεν είναι φυλετισμός, ρατσισμός; Δεν είναι καλύτερα αντί να εξαναγκάζουμε έναν σε θάνατο να πεθαίνουν δέκα φυσιολογικά; Το δεύτερο είναι φθορά. Το πρώτο διαστροφή και διαφθορά.*

*Η απροστάτευτη ζωή ενός εμβρύου έχει πολύ μεγαλύτερη ηθική αξία από την αυτόνομη ζωή ενός φυσιολογικού ανθρώπου. Το δικαίωμα της αρχής της ζωής είναι ανώτερο από την προστασία της από τη φυσιολογική φθορά».*

Εδώ, διερωτώμεθα: Αύτη η λογική και ευαισθησία δεν θα μπορούσε να είχε εφαρμοσθή, εκ μέρους του συγγραφέα, και στο θέμα των μεταμοσχεύσεων; Το δικαίωμα του φυσιολογικού θανάτου είναι κατώτερο από το δικαίωμα των συγγενών ή της Πολιτείας να κάνουν χρήση του σώματος του ετοιμοθάνατου για παράταση ζωής άλλων;

24. Σελ. 228: *«... Η ζωή είναι δώρο ιερό και μεγάλο γιατί κληρονομιά της δεν είναι ο θάνατος, αλλά τη διαδέχεται μια κατάσταση καλύτερης, αληθινής ζωής. Ο θάνατος είναι ιερός γιατί δεν είναι θάνατος ούτε τέλος, αλλά αρχή και ανάσταση στην όντως ζωή. Είναι τόσο σημαντική η νέα γέννηση (δηλ., η είσοδος στην άλλη ζωή, την αιώνια) ώστε, μπροστά της, το τέλος της βιολογικής ζωής είναι ασήμαντα μικρό. Γι' αυτό και κάθε τεχνολογία που με το πρόσχημα της παράτασης της ζωής στην ουσία παρεμποδίζει τον φυσικό θάνατο είναι ευάλωτη πνευματικά».*

Στις μεταμοσχεύσεις, με το πρόσχημα της παράτασης της ζωής, παρεμποδίζεται ο φυσικός θάνατος του δέκτη. Αλλά και του δότη, όπως σε άλλα σημεία του βιβλίου του έχει υποστηρίξει ο συγγραφέας (μέχρι να τον σκοτώσουν και να του πάρουν τα όργανα). Άρα, σύμφωνα με τα λόγια του αυτά, παραδέχεται ο συγγραφέας, ότι και η τεχνολογία των μεταμοσχεύσεων είναι πνευματικά ευάλωτη, δηλ. όχι πάντα συμφέρουσα.

Βέβαια, για έναν ο οποίος είναι έτοιμος να πεθάνη, δηλ. έχει προετοιμασθή πνευματικά, ώστε να εισέλθη στην μετά θάνατον ζωή με πληροφωρία σωτηρίας, γι' αυτόν η παράταση της βιολογικής ζωής του, με την βοήθεια οποιασδήποτε τεχνολογίας, είναι περιττή, ίσως και ανεπιθύμητη από τον ίδιο.

Όμως, για έναν ο οποίος δεν ευρίσκεται σε μετάνοια, αλλά έχει προϋποθέσεις μετανοίας, η τεχνολογία των μεταμοσχεύσεων μπορεί να του παρατείνει την ζωή, ώστε να μπορέσει να προετοιμασθή για την άλλη ζωή. Αρκεί, βέβαια, ο δότης να είναι πτωματικός (θα είναι, όμως;), δηλ. να μη σκοτώσουν κάποιον άλλον για να ζήσει αυτός. Μόνο σε αυτήν την περίπτωση η τεχνολογία των μεταμοσχεύσεων δεν είναι ευάλωτη πνευματικά.

Για έναν, ο οποίος δεν έχει προϋποθέσεις μετανοίας (αυτό, στην πράξη, κανείς δεν μπορεί να το ξέρη, μόνο ο Θεός το ξέρει), η παράτασις της ζωής του με μεταμόσχευση ζωτικού οργάνου, δεν θα τον ωφελήσει πνευματικά, αλλά θα είναι προς κατάκρισίν του, όπως, δυστυχώς, συνέβη με τον καϋμένο του Γιάννη Λ., ο οποίος, αν και έκανε

μεταμόσχευση καρδιάς και έζησε άλλα δέκα χρόνια, επειδή δεν ήλθε σε μετάνοια, ούτε ευχαρίστησε τον Θεό για το δώρο, κατήντησε να πεθάνη μέσα σε βαθειά απόγνωση, απομονωμένος και κλεισμένος στον εαυτό του, προγευόμενος δηλ. την κόλασή του μέσα στην μοναξιά του. Σε τι τον ωφέλησε η μεταμόσχευση καρδιάς; Σε τίποτε απολύτως. Ενήργησε προς κατάκρισίν του.

Σε μία τέτοια περίπτωση, η τεχνολογία των μεταμοσχεύσεων, όταν εφαρμόζεται χωρίς πνευματική προετοιμασία και προοπτική του ασθενούς, είναι όντως ευάλωτη πνευματικά.

25. Σελ. 285: «Καθώς η επιστήμη διευρύνει τα σύνορα της Ιατρικής, μαζί με τα νεύρα μας, τεντώνει και τα όρια της παραδοσιακής ηθικής... Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η προσωπική αυτονομία φαίνεται πως αποτελούν το βαρύ τίμημα της καλύτερης υγείας. Η τεχνολογική ιατρική τείνει να καταστή απάνθρωπη όσον αφορά στην κοινωνική επικοινωνία, διατρέχοντας έτσι τον κίνδυνο να προσβάλει καίρια τις ανθρώπινες σχέσεις, και μόνον ανθρώπινη όσον αφορά στις ανθρώπινες δυνατότητες, περιορίζοντας έτσι σημαντικά τον ορίζοντα των προοπτικών. Έχει μη ανθρώπινα εξασθενήσει την ανθρωπιά και απάνθρωπα αυξήσει τον ανθρωπομοισμό. ... Το πρόβλημα δεν είναι η τεχνολογία, αλλά η μορφή και η κατεύθυνση που τελικά της δώσαμε... Τα αίτια ποτέ δεν βρίσκονται στα άψυχα. Το πρόβλημα είναι ο άνθρωπος. Δυστυχώς η έκρηξη της τεχνολογίας συμπίπτει με μια βαθειά κρίση αξιών...

...Χωρίς αμφιβολία, μαζί με τα προβλήματα που λύνει η τεχνολογία, δημιουργεί νέα, πρωτοφανή και τεράστια διλήμματα. Στο μέτρο που είναι αξεπέραστα προκαλεί σύγχυση. Στο επίπεδο που μπορούμε να παλεύουμε μαζί τους γεννά πρωτόγνωρες ευαισθησίες και φέρνει στην επιφάνεια νέα στοιχεία γι αυτήν την ίδια την ανθρώπινη ταυτότητα...

...Η τεχνολογία, η εξέλιξη και η πρόοδος δεν χρειάζονται οδηγίες· χρειάζονται οδηγό. Χρειάζονται τον άνθρωπο. Τον αληθινό άνθρωπο...».

26. Σελ. 107-108: «...Φτιάχνουμε και περιποιούμεθα τα σώματά μας με κάθε λεπτομέρεια και παρατήσαμε τις ψυχές μας. Επιδεικνύουμε δυσανάλογη μέριμνα για τη βιολογική μας διάσταση που τελειώνει και πλήρη αδιαφορία για την πνευματική που αιώνια παραμένει».

Αυτό που θα είχαμε να πούμε, μετά την παράθεση των ανωτέρω λόγων του συγγραφέα, είναι ότι ο ίδιος, εκ των λόγων του, θα ώφειλε να ήταν πολύ επιφυλακτικός στο θέμα των μεταμοσχεύσεων, και όχι τόσο ενθουσιώδης όσο εμφανίζεται. Οι καιροί είναι πονηροί, τα συμφέροντα τεράστια, το ανθρώπινο πρόσωπο περιφρονείται. Πώς, λοιπόν, μπορούμε να δεχθούμε καλή προαίρεση στους υπερμάχους των μεταμοσχεύσεων, και να μη τους αντιμετωπίζουμε με μεγάλη επιφύλαξη; Ειδικά την Πολιτεία; Η Εκκλησία, μέσα σε τέτοια πλαίσια ζωής, δεν οφείλει να είναι πολύ επιφυλακτική και καθόλου ενθουσιώδης; Δεν οφείλει να είναι φρόνιμη ως ο όφιος; Πού, λοιπόν, την οδηγεί ο ενθουσιασμός του συγγραφέα;

**δ. Ειδική κριτική στα λεγόμενα περί μεταμοσχεύσεων.**

1. Σελ. 31: *«Προκειμένου να δώσουμε ζωή εκεί που εμείς θέλουμε, παίρνουμε την ελευθερία των αδύνατων ατόμων (εγκεφαλικά νεκρών) και τη σιωπή τους τη βαφτίζουμε "συγκατάθεση" ("εικαζομένη συναίνεση" στη νομοθεσία των μεταμοσχεύσεων)».*

Εδώ, φαίνεται καθαρά, ότι ο συγγραφέας θεωρεί τους εγκεφαλικά νεκρούς ως ζώντες.

2. Σελ. 43: *«Με τη σύγχρονη ιατρική τεχνολογία, η τεχνητή υποστήριξη κατέστησε δυνατή την καρδιακή λειτουργία μετά την επέλευση του εγκεφαλικού θανάτου και αδύνατον τον ακριβή προσδιορισμό του βιολογικού θανάτου».*

Εδώ, ο συγγραφέας ομολογεί, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος δεν είναι ο βιολογικός θάνατος, η στιγμή του οποίου δεν μπορεί να προσδιορισθεί. Δηλ., ο εγκεφαλικός θάνατος μπορεί να οδηγή (συνήθως, αν και υπάρχουν και εξαιρέσεις) τον άνθρωπο στον βιολογικό θάνατο, αλλά δεν είναι ο βιολογικός θάνατος.

3. Σελ. 48: *«Ένα όμως ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι ότι ο μέσος Έλληνας, και αυτό δεν είναι άσχετο με την Ορθόδοξη πίστη και ζωή του, δίνει πιο εύκολα το δικό του νεφρό εν ζωή στο παιδί του παρά (το νεφρό) του (εγκεφαλικά νεκρού) παιδιού του μετά θάνατον στον γείτονα».*

Εδώ, ο συγγραφέας, σαφώς εννοεί ότι ο εγκεφαλικός θάνατος είναι ο βιολογικός θάνατος.

4. Σελ. 49-50: Στο παράδειγμα του νέου της Δυτικής κοινωνίας που τραυματίζεται θανάσιμα με μηχανάκι, ο συγγραφέας λέει:

*«... Η αναπνευστική και καρδιακή λειτουργία του σώματός του έχουν χάσει την αυτονομία τους και συντηρείται με μηχανήματα... Οι ειδικοί... ανακοινώνουν ότι είναι εγκεφαλικά νεκρός... Οι οικείοι και οι φίλοι... αρνούνται να πιστέψουν ότι μπορεί να έχει πεθάνει... Είναι αυτοί που ζουν τον θάνατό του πιο επώδυνα κι από τον ίδιο... Έρχεται όμως ο εκπρόσωπος του νόμου και λέει ότι ο εγκεφαλικός θάνατος διεγνώσθη από τους γιατρούς... υποχρεώνει τον γιατρό να βγάλει την πρίζα της συσκευής... οπότε αρχίζει η διαδικασία αφαίρεσης των οργάνων».*

Εδώ, ο συγγραφέας θεωρεί τον νέο αυτόν ως βιολογικά νεκρό. Απλά, οι γιατροί του συντηρούν το σώμα με μηχανήματα για να αναστείλουν την αποσύνθεση. Εδώ, θεωρεί, ο συγγραφέας, τον εγκεφαλικό θάνατο του ανθρώπου ως τον βιολογικό του θάνατο. Εδώ, πρόκειται για κλασικό παράδειγμα φόνου, μάλιστα τη εντολή της Πολιτείας.

5. Σελ. 51: *«...Ουδέποτε πρόκειται να απαντηθούν βασικά ερωτήματα, όπως επί παραδείγματι το ερώτημα αν τελικά ο θάνατος είναι ο εγκεφαλικός ή ο καρδιακός θάνατος. Πότε δηλ. η ψυχή φεύγει από το σώμα; Όταν νεκρώνεται ο εγκέφαλος ή όταν καταπαύει η καρδιακή λειτουργία; Εμείς, ως Ορθόδοξη Εκκλησία, δεχόμαστε ότι ο άνθρωπος αφ' ής στιγμής βρίσκεται σε αυτήν την κατάσταση, ο εγκέφαλος έχει*



*αρχίσει να αποσυντίθεται, η δε εγκεφαλική ουσία να ρευστοποιείται, άσχετα αν εμείς υποχρεώνουμε μηχανικά την καρδιά να λειτουργήσει. Καλό είναι να παραμερίσουμε το αναπάντητο σχολαστικό ερώτημα και να δούμε πως θα βρει έκφραση η αγάπη μας προς τον άνθρωπο αφ' ενός και ο σεβασμός προς το γεγονός του θανάτου αφ' ετέρου και ως ατόμων και ως ιατρικής επιστήμης και ως κοινωνίας».*

Εδώ, ο συγγραφέας κάνει ένα λάθος. Είναι γνωστό σε όλους ότι ο καρδιακός θάνατος, μετά παρέλευση π.χ. μισής ώρας, είναι ο βιολογικός θάνατος. Ο «καρδιακός θάνατος» κατά τα 4-5 πρώτα λεπτά, δηλ. ο κλινικός θάνατος, δεν είναι ο βιολογικός θάνατος, δεδομένου ότι το υπόλοιπο σώμα ακόμη ζει, άρα η ψυχή υπάρχει στο σώμα. Απόδειξις, ότι μπορεί και γίνεται ανάνηψις στον ασθενή και επαναλειτουργεί η καρδιά του. Σ' αυτήν την περίπτωση, δεν ανασταίνεται ο ασθενής. Απλώς συνέρχεται, με τεχνητά μέσα, από την κατάσταση του κώματος στο οποίο είχε περιπέσει.

Άρα, γνωρίζουμε υπό ποιες προϋποθέσεις ο καρδιακός θάνατος είναι ο βιολογικός θάνατος, και ότι όντως είναι ο καρδιακός θάνατος ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου μετά παρέλευση περίπου 10 λεπτών από την παύση της καρδιακής λειτουργίας, καθώς και ότι, αν προλάβωμε τον ασθενή και του κάνωμε ανάνηψη στα πρώτα λεπτά μετά την παύση της καρδιακής λειτουργίας, τότε ο «καρδιακός του θάνατος» δεν είναι ο βιολογικός του θάνατος. Αυτά τα γνωρίζωμε και δεν αποτελούν ερώτημα.

Λέει, όμως, ο συγγραφέας: *«Ουδέποτε θα απαντηθή αν ο θάνατος είναι ο εγκεφαλικός ή ο καρδιακός θάνατος».*

Στον καρδιακό θάνατο, ήδη αναφερθήκαμε. Όσο για τον εγκεφαλικό θάνατο, έχει ήδη απαντηθή, την στιγμή που υπάρχουν ένα σωρό ενστάσεις, και εκ μέρους του ιατρικού κόσμου, και εκ μέρους μελών της Εκκλησίας, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος δεν είναι ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου, διότι δεν μπορεί να αποδειχθή ότι είναι ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου· και τούτο, διότι, κατά τον εγκεφαλικό θάνατο, το υπόλοιπο σώμα ζει και η καρδιά κτυπά, άρα η ψυχή έχει συσταλή στο υπόλοιπο σώμα. Αλλά, ούτε οι ιατροί το δέχονται αυτό. Μία σημαντική μερίδα σοβαρών επιστημόνων δεν δέχεται τον εγκεφαλικό θάνατο σαν τον βιολογικό θάνατο. Κανείς δεν μπορεί να αποδείξη, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος είναι ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου, όταν η καρδιά ακόμη κτυπά, ή όταν το αίμα κυκλοφορή στο σώμα. Ναι, αυτό, ουδέποτε θα αποδειχθή. Και, όσοι ισχυρίζονται, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος είναι πράγματι ο βιολογικός θάνατος, αυθαιρετούν.

Όμως, και ο ίδιος ο συγγραφέας έχει ισχυρισθή, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος είναι όντως ο βιολογικός θάνατος. Άρα, περιπίπτει, με όσα λέγει εδώ, σε αντίφαση. Διότι, εδώ, ισχυρίζεται, ότι «ουδέποτε αυτό θα απαντηθή».

Στο ως άνω τμήμα, ο συγγραφέας μιλά εξ ονόματος της Εκκλησίας, λέγοντας «Εμείς, ως Ορθόδοξη Εκκλησία», χωρίς να είναι εκπρόσωπος της Εκκλησίας, ούτε να εκφράζει το Εκκλησιαστικό φρόνημα. Διότι, παρακάτω, λέει: *«Εμείς, ως Ορθόδοξη Εκκλησία, δεχόμαστε ότι, όταν ο άνθρωπος βρίσκεται στην κατάσταση του εγκεφαλικού θανάτου, ο εγκέφαλος έχει αρχίσει να αποσυντίθεται, άρα ο άνθρωπος*

*έχει περάσει στην φάση της αποσυνθέσεως, άρα είναι βιολογικά νεκρός. Οπότε, μπορούμε να επιτρέψουμε να του πάρουν τα όργανα». Αυτά εννοεί με όσα λέει.*

Δηλ., λέει, «εμείς, ως Ορθόδοξη Εκκλησία, δεν το ψάχνουμε το πράγμα, δεν ψάχνουμε δηλ. να βρούμε αν η ψυχή του εγκεφαλικά νεκρού είναι μέσα στο σώμα ή έξω· απλά, δεχόμαστε τον εγκεφαλικά νεκρό, ως νεκρό, άσχετα αν εμείς υποχρεώνουμε μηχανικά την καρδιά να λειτουργήσει, και τελείωσε το θέμα». Ποιος, όμως, του είπε, ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία σκέπτεται έτσι, ή έχει αυτό το φρόνημα; Εξ άλλου, με το να λείη αυτά, πάλι δεν περιπίπτει σε αντίφαση με εκείνο που ο ίδιος είπε αμέσως προηγουμένως; Διότι, προηγουμένως, είπε: «Ουδέποτε πρόκειται να απαντηθή το ερώτημα αν ο βιολογικός θάνατος είναι ο εγκεφαλικός θάνατος». Αν ουδέποτε θα απαντηθή, τότε, ειπέ μας, εσύ που ομιλείς εξ ονόματος της Εκκλησίας, πώς η Ορθόδοξη Εκκλησία θα αναλάβη την ευθύνη να δεχθή τον εγκεφαλικό θάνατο ως τον βιολογικό θάνατο του ανθρώπου;

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, επειδή σέβεται το μυστήριο του θανάτου και δεν μπορεί να το ψηλαφήση, δεν προσδιορίζει, ούτε θα προσπαθήση να προσδιορίση πότε ακριβώς φεύγει η ψυχή από το σώμα. Αυτό είναι αληθές. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί να δεχθή τον εγκεφαλικό «θάνατο» σαν τον βιολογικό θάνατο του ανθρώπου, διότι απλούστατα δεν είναι πεπεισμένη, ότι κατά τον εγκεφαλικό θάνατο η ψυχή έχει εγκαταλείψει το σώμα.

Δεν είναι πεπεισμένη, και διότι ο ιατρικός κόσμος δεν είναι ομόφωνος στο αν ο εγκεφαλικός θάνατος είναι όντως ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου, και διότι γνωρίζει ότι η ψυχή συστέλλεται στο υπόλοιπο σώμα, αν ένα μέρος του νεκρωθή. Δεν είναι πεπεισμένη ότι, όταν ο εγκέφαλος έχη νεκρωθή, τότε η ψυχή έχει εγκαταλείψει το σώμα. Δεν είναι πεπεισμένη ότι, όταν ο εγκέφαλος για παρατεταμένο διάστημα είναι νεκρός και η καρδιά λειτουργή, έστω με μηχανική υποστήριξη, ο άνθρωπος είναι βιολογικά νεκρός. Δεν μπορεί, συνεπώς, να ισχυρίζεται κάποιος, και μάλιστα εξ ονόματος της Εκκλησίας, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος μπορεί κάλλιστα να θεωρηθή ως ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου.

Παρακάτω, στο ίδιο τμήμα, ο συγγραφέας λέει: «Καλό είναι (παραμερίζοντας τα παραπάνω)... να δούμε πώς θα βρη έκφραση η αγάπη μας προς τον άνθρωπο αφ' ενός και ο σεβασμός προς το γεγονός του θανάτου αφ' ετέρου...».

Ας αρχίσωμε από το δεύτερο. Ας δούμε, δηλ., «πώς θα βρη έκφραση ο σεβασμός προς το γεγονός του θανάτου».

Εδώ, υπονοεί ο συγγραφέας το εξής: «Ας αφήσωμε τους σχολαστικισμούς, ας θεωρήσωμε τον εγκεφαλικά νεκρό ως νεκρό, και ας μη τον βασανίζωμε με το να του παρατείνωμε, στις ΜΕΘ, αναγκαστικά την ζωή, παρεμποδίζοντάς του την αποσύνθεση. Ας σεβασθούμε το γεγονός (όχι το μυστήριο) του θανάτου του». Πάλι, εδώ, με την λέξη «γεγονός» υπονοεί ο συγγραφέας, ότι ο εγκεφαλικά νεκρός είναι τελεσίδικα νεκρός.

Και κάνει μία πρόεκταση, υπονοώντας το εξής: «Ε, αφού είναι νεκρός ο άνθρωπος και έχη αρχίσει ο εγκέφαλός του να αποσυντίθεται, όχι μόνο μη τον βασανίζετε, συνεχίζοντας να τον κρατάτε διασωληνωμένο, αλλά, σεβόμενοι το γεγονός του

θανάτου του, δεχθήτε τον ως νεκρό, «μη έχοντα είδος, ουδέ κάλλος», ανακοινώστε με ιατρικό δελτίο τον θάνατό του, και... αγκαλιάστε τον, με πολλή αγάπη (περνάμε στο πρώτο, τώρα), και σκεφθήτε πώς θα βρη έκφραση αυτή η "αγάπη" σας...».

Και, τώρα, εισερχόμεθα στον χώρο του Αγαπισμού. Πώς θα βρη έκφραση η αγάπη μας; Και, μάλιστα, απέναντι στον άνθρωπο; Ποιόν άνθρωπο; Αυτόν, τον νεκρό, ή κάποιον άλλον, π.χ. τον δέκτη, που περιμένει στην γωνία;

Αν μιλάμε για τον νεκρό, η «αγάπη» μας προς αυτόν, πώς θα βρη έκφραση; Προφανώς, με το να σταματήσουμε να τον θεωρούμε ζωντανό (είναι;), αφ' ενός, και αφ' ετέρου, με το να τον αγαπήσουμε εις τέλος, και να του εκπληρώσω-με οποιαδήποτε προεκπεφρασμέ-νη του επιθυμία (τί άλλο μένει;). Π.χ., να ψάξωμε να βρούμε μήπως είχε εκφράσει την επιθυμία να γινόταν... δωρητής σώματος. "Αν ναι, τότε, θα πρέπει να κάνωμε το πάν να του εκπληρώσωμε αυτή του την τελευταία επιθυμία. Αυτό απαιτεί η «αγάπη»... Και, την συνέχεια, την φαντάζεσθε...

Αν, όμως, μιλάμε για την «αγάπη» μας προς τον συνάνθρωπο, αυτόν δηλ., τον οποιονδήποτε, που περιμένει στην γωνία, δηλ. τον δέκτη, τότε, πώς θα βρη έκφραση η «αγάπη» μας; Ε, πώς αλλιώς, παρά με το να κάνωμε το παν να τον αναπαύσωμε, αναλαμβάνοντας την μέριμνα να του βρούμε το ή τα όργανα που χρειάζεται. Κι ως προέρχονται από ανυπεράσπιστους ταλαίπωρους, που, πολύ πιθανόν, τους σκοτώνουμε, στην ουσία, αφού δεν ξέρωμε την στιγμή του θανάτου τους, για να τους πάρωμε τα όργανα. Ούτε, βέβαια, ξέρομε, αν, την στιγμή που τους παίρνουν τα όργανα, εκείνοι αυτό το εγκρίνουν. Μα, τί λέω; Αφού είναι νεκροί οι άνθρωποι, τί να εγκρίνουν; Δεν χρειάζεται να το εγκρίνουν. Το είχαν εγκρίνει πριν. Έστω, με την «εικαζόμενη συναίνεση»!

Αυτά, δυστυχώς, τα φαιδρά, συνάγονται εκ των λόγων και των υπονοουμένων του συγγραφέως.

6. Σελ. 52: «...Ανάλογη εσωτερική άνεση θα μπορούσε κανείς να διακρίνει και στο επίπεδο της ευθανασίας. Έχουμε έναν άνθρωπο που τεχνητά τον υποστηρίζουμε σε τέτοιο βαθμό, ώστε στην ουσία του απαγορεύουμε την αναχώρηση της ψυχής. Εκεί, η Εκκλησία μπορεί να πει αυτό που δεν μπορεί ή και δεν πρέπει να πει η Πολιτεία- να δώσει θέση εκεί που δεν μπορεί να δώσει απάντηση η λογική του ανθρώπου».

Εδώ, πάλι στο ως άνω πνεύμα, ο συγγραφέας υποστηρίζει, αν κατανοούμε ορθά τα ασαφή γραφόμενά του, ότι, λόγω της «αγάπης» και «ελευθερίας» που χαρακτηρίζει την Εκκλησία, η Εκκλησία εισέρχεται και στον χώρο της Ευθανασίας! Την ικετευτική προσευχή της Εκκλησίας προς τον Θεό για άμεσο, ανώδυνο και ειρηνικό τέλος ενός ανθρώπου, του οποίου η ψυχή δυσκολεύεται να βγη, για κάποιο λόγο, ο συγγραφέας την συνδέει με την εξουσία του 'δεσμείν και λύειν', και μεταφέρει την εξουσία 'του δεσμείν και λύειν' στον χώρο της Ευθανασίας. Δηλ., ότι η Εκκλησία μπορεί, βάσει της εξουσίας Της αυτής, να δώσει την άδεια μία ψυχή, εκβιαστικά μεν, «φιλόανθρωπα» δε, να βγη πριν την ώρα της.

Παράδειγμα: Σε έναν εγκεφαλικά νεκρό, που κάνωμε το παν για να μη πεθάνη βιολογικά, κατά τον συγγραφέα του απαγορεύωμε την έξοδο της ψυχής. Οπότε, εδώ, μπορεί (και, ίσως, οφείλει), κατ' αυτόν, να επέμβη η Εκκλησία και να πη:

«Σταματήστε να τον βασανίζετε. Αφήστε τον να πεθάνη. Τραβήξτε του το σωληνάκι. Κλείστε τον αναπνευστήρα»! Να προτείνω δηλ. ένα είδος ευθανασίας.

Αυτά, βέβαια, είναι πρωτάκουστα στον χώρο της Εκκλησίας, και, φυσικά, απαράδεκτα.

7. Σελ. 71: «Αλλά, και η μηχανική υποστήριξη πότε τελικά είναι παράταση ζωής -κάτι ευλογημένο- και πότε παρεμπόδιση θανάτου -κάτι που δεν μας επιτρέπεται; Αν ο θάνατος αποτελεί κατ'εξοχήν ιερό γεγονός, τότε και η στιγμή του θανάτου έχει μοναδική ιερότητα. Τα ιερά είναι άβατα, δεν παρεμβαίνει ο άνθρωπος. Εάν η μηχανική υποστήριξη δεν είναι παρέμβαση στις αρμοδιότητες του Θεού, γιατί είναι η διακοπή της;».

Σ' αυτά, παρατηρούμε τα εξής:

Εδώ, έχουμε και μία αρνητική θεώρηση για την μηχανική υποστήριξη, εκείνη της «παρεμπόδισης του θανάτου». Το πότε είναι η μηχανική υποστήριξις παράτασις ζωής και πότε παρεμπόδισις θανάτου, τούτο βέβαια εξαρτάται από τον σκοπό και τις προθέσεις του υπευθύνου ιατρού, ο οποίος την εφαρμόζει σε έναν ασθενή, αλλά και από τις δυνατότητες επιβίωσης του ασθενούς.

Όμως, επιτρέπεται να μιλάμε για «παρεμπόδιση θανάτου», έστω και αν ο ασθενής βαδίζει προς τον θάνατο; Π.χ., οι ακτινοβολίες σε έναν καρκινοπαθή τί είναι; Παράτασις ζωής, ή παρεμπόδισις θανάτου; Μπορούμε να μιλάμε εδώ για «παρεμπόδιση θανάτου»; Όχι, βέβαια. Το ίδιο δεν ισχύει και για τους εγκεφαλικά νεκρούς;

Βέβαια, μάλλον, ο συγγραφέας ομιλεί για «παρεμπόδιση θανάτου» σε εκείνους που θεωρεί εκείνος ότι είναι νεκροί, δηλ. στους εγκεφαλικά νεκρούς (και το έχει δηλώσει αυτό), εννοώντας ότι, αφού είναι νεκροί, γιατί με την μηχανική υποστήριξη δεν τους αφήνετε να αποσυντεθούν και τους παρουσιάζετε σαν ζώντες, την στιγμή μάλιστα που δεν θέλετε να τους πάρετε τα όργανα για μεταμοσχεύσεις; Αυτό, (εννοεί) δεν είναι ασέβεια προς το γεγονός του θανάτου, παρέμβασις στο γεγονός του θανάτου, και, κατ'επέκτασιν, παρέμβασις στις αρμοδιότητες του Θεού;

Εμείς, εδώ, θα του απαντήσωμε ότι, εάν ήδη είναι νεκροί, τότε δεν τίθεται θέμα ασεβείας προς το μυστήριο του θανάτου, ούτε προς το πρόσωπο του Θεού. Εάν, όμως, είναι ζώντες που βαδίζουν προς τον θάνατο, τότε δεν δικαιούνται μηχανικής υποστήριξως, όπως και οι καρκινοπαθείς ακτινοβολιών; Μπορούμε, τότε, να μιλάμε για «παρεμπόδιση θανάτου»;

Τα ιερά είναι άβατα, λέει ο συγγραφέας. Δεν παρεμβαίνει ο άνθρωπος. Εννοεί, ότι δεν πρέπει να παρεμβαίνη. Δεν πρέπει να παρεμβαίνη δηλ. στο μυστήριο του θανάτου, αν και ομιλή για 'γεγονός' και όχι για 'μυστήριο' του θανάτου. Οφείλει, λοιπόν, να μη παρεμβαίνη ο άνθρωπος στο μυστήριο του θανάτου. Η στιγμή του θανάτου, λέει, έχει μοναδική ιερότητα.

Αν, όμως, ο συγγραφέας εδώ εννοή ότι, εφ' όσον η στιγμή του θανάτου είναι ιερή, με το να παρεμβαίνωμε και να συνεχίζωμε την μηχανική υποστήριξη σε κάποιον ο οποίος βαδίζει προς τον θάνατο, όπως ο εγκεφαλικά νεκρός (αν τον θεωρήσωμε ζώντα), μήπως, εμποδίζοντας έτσι την φυσιολογική επέλευση του θανάτου και καθυστερώντας τον, παρεμβαίνωμε, στην ουσία, στις αρμοδιότητες του Θεού, κάτι

που δεν μας επιτρέπεται; Και, αν δεν παρεμβαίνωμε στις αρμοδιότητες του Θεού, επειδή ο Θεός έδωσε αυτήν την εξουσία στους γιατρούς, τότε, γιατί, ερωτά ο συγγραφέας, η διακοπή της μηχανικής υποστηρίξεως, σε έναν τέτοιο ασθενή, να αποτελέσει παρέμβαση στις αρμοδιότητες του Θεού; Γιατί η Εκκλησία (εννοεί) να μην έχει την ελευθερία να το προτείνει;

Η απάντησις, εδώ, είναι εύκολη. Στην δεύτερη περίπτωση δεν μας επιτρέπεται η διακοπή της μηχανικής υποστηρίξεως, διότι απλούστατα αυτό αποτελεί φόνο, αφού ο διασωληνωμένος θα πεθάνη, όταν τον αποκόψωμε από την μηχανική υποστήριξη. Γι' αυτόν τον λόγο, δεν μπορεί η Εκκλησία να προτείνει τέτοιου είδους ευθανασία. Έτσι, αυτό, φυσικά και είναι παρέμβασις στην αρμοδιότητα του Θεού. «Μα, θα πη κάποιος, εμείς αρχίσαμε την μηχανική υποστήριξη, δεν μας την ζήτησε ο Θεός». Εδώ, θα του απαντήσωμε ότι, αν και εμείς την αρχίσαμε με ιδική μας πρωτοβουλία, δεν μας επιτρέπεται να την διακόψωμε με ιδική μας πρωτοβουλία. Οφείλομε να περιμένωμε ο ασθενής, είτε να ανανήψη, είτε να πεθάνη φυσιολογικά.

8. Σελ. 107: *«Η Εκκλησία δεν φοβάται το ενδεχόμενο του λάθους του αποτελέσματος, αλλά συνετίζεται μπροστά στο δεδομένο μιας λάθος προαίρεσης. Όλο αυτό το παιγνίδι με το επικίνδυνο και το καινούργιο έχει την αιτία του. Αυτή μπορεί να είναι η ανάγκη της γνώσης ή ο πόθος της βελτίωσης των βασικών όρων ζωής. Όταν όμως γίνεται ανεξέλεγκτος και εν πολλοίς ασύνετος αυτοσκοπός, τότε πίσω απ' αυτά τα «επιτεύγματα» κανείς μπορεί να διακρίνει κάποια λάθος κίνητρα- κάποια βαθύτερα αίτια τόσο νοσηρά ώστε να φθάσει στο τραγικό συμπέρασμα ότι η σύγχρονη πρόοδος είναι αποτέλεσμα γενικευμένης ψυχικής και πνευματικής νόσου. Η φαινομενική πρόοδος είναι έξοδος από το πραγματικό αλλά μη ορατό πρόβλημα. Άλλο το ριψοκίνδυνο της ανάγκης και άλλο το επικίνδυνο του παιχνιδιού. Η Εκκλησία παλεύει με την ανάγκη του Θεού η επιστήμη παίζει με τον κίνδυνο της περιέργειας».*

Η Εκκλησία, λοιπόν, δεν φοβάται το ενδεχόμενο του λάθους του αποτελέσματος; Π.χ., αν θεολογήση λανθασμένα στο θέμα των μεταμοσχεύσεων, και πάρη πολύ κόσμο στον λαιμό Της, δεν το φοβάται αυτό;

9. Σελ. 292-293: *«... Όταν δεν χάνεις την ευλογία του Θεού δίνοντας ένα ποτήρι δροσερού νερού από τη βρύση, είναι δυνατόν να μην ωφεληθείς πολλαπλά όταν δίνεις μία φιάλη ζεστού αίματος από το σώμα σου; Και ακόμη περισσότερο, όταν προσφέρεις την πηγή, αυτό που παράγει το αίμα -τον μυελό των οστών-, το φίλτρο που αποτοξινώνει το αίμα -το νεφρό σου-, τον οξυγονωτή του αίματος -το πνευμόνι σου-, ή ακόμη και τον κυκλοφορητή -την καρδιά σου- ή το συκώτι σου, το σώμα σου, την υπόστασή σου, πώς είναι δυνατόν όλα αυτά να μην αποτελούν κινήσεις μοναδικού πνευματικού διαμετρήματος;*

*... Με δύο λόγια, η Εκκλησία δεν ξέρει την αγάπη ως απλή προσφορά -ένας, ο δυνατός, δίνει και άλλος, ο αδύνατος, παίρνει-, αλλά ως κοινωνία - δύο μοιράζονται. Και όχι μόνον ως κοινωνία δύο ανθρώπων -κάποιοι μοιράζονται την ζωή-, αλλά και ως κοινωνία δύο προσώπων -κάποιοι μοιράζονται τον Θεό».*

Σε αυτήν την άποψη του συγγραφέα, έχει πολύ καίρια απαντήσει ο π. Κων/νος

Στρατηγόπουλος (Βλέπε Παραρτήματα Α και Β).

10. Σελ. 304-305: «*Η μετάγγιση του αίματος, όπως και η διάθεση προσφοράς οργάνων, είναι η κατ' εξοχήν πράξη που υπογραμμίζει τον κοινωνικό χαρακτήρα της αγάπης. Γιατί δεν μεταφέρει κανείς μόνον αισθήματα και το περιεχόμενο της διάθεσης ή ακόμη και της ψυχής του, αλλά προσφέρει και από τη βιολογική υπόστασή του. Τέτοιες πράξεις υπογραμμίζουν το δυσύνθετο και διφυές του ανθρώπου· τη συνάφεια της ψυχής με το σώμα. Αυτή τη συμφυΐα, το γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι ψυχή και σώμα, φύση και πνεύμα, η Εκκλησία την περιποιήθηκε με μακροχρόνιους δογματικούς αγώνες -προέκταση του δόγματος των δύο φύσεων του Χριστού είναι η διπλή φύση της εικόνας Του, του ανθρώπου· και την περιβάλλει με το βάρος της θεολογικής αλήθειας και διαύγειας. Η μετάγγιση λοιπόν αίματος, όπως και η μεταμόσχευση, αποτελούν τις καλύτερες εκφράσεις και τη θριαμβευτικότερη επιβεβαίωση της ανθρωπίνης πληρότητας, ολότητας και ακεραιότητας.*

*...Ο ίδιος ο Θεός μας έσωσε φορώντας τη φύση και ενδυόμενος το σώμα μας. Και συνεχίζει να τρέφει τους πιστούς αντιπροσφέροντας το σώμα και το αίμα Του· διαρκώς «κλώμενος» και συνεχώς «εκχυνόμενος».*

*Αυτό το στοιχείο αποτελεί και τη βάση της Ορθόδοξης πνευματικότητας στα θέματα της δωρεάς αίματος και σώματος, της μετάγγισης και των μεταμοσχεύσεων. Δεν υπάρχει περιεκτικότερη έκφραση της θεϊκότητας της αγάπης από το να ζει κανείς στον κόσμο μιμούμενος τον Χριστό στη θυσία και στην προσφορά του. Τότε γίνεται ο ίδιος προσφερόμενος, «κλώμενος» κατά το σώμα και «εκχυνόμενος» κατά το αίμα για τον αδελφό του. Η Εκκλησία στέκεται ευγνώμων απέναντι του Θεού για το δώρο του συγκεκριμένου επιτεύγματος της επιστήμης, το οποίο και θεωρεί μοναδική ευκαιρία που μόνον η εποχή μας ως δυνατότητα απολαμβάνει.*

*Είναι τόσο καλύτερο να σε κατεβάζουν στη γη στεγνό και κομματιασμένο από αγάπη παρά διατηρώντας την ακεραιότητα της φιλαυτίας και την απόδειξη της εγωιστικής σου αυτοεξασφάλισης. Τότε τα κομμάτια του σώματος πιστοποιούν την ακεραιότητα του προσώπου και η στεγνότητα των αγγείων επιβεβαιώνει το κινητικόν και αείροον της ψυχής.*

*Άλλο είναι το δίνω αυτό που έχω και άλλο το δίνω απ' αυτό που είμαι. Άλλο το δίνω τη ζωή μου και άλλο το δίνω την ψυχή μου, την υπόστασή μου. Στην Αγία Γραφή, η ζωή λέγεται «ψυχή», γιατί η προσφορά της είναι προσφορά ψυχής «ίνα τις την ψυχήν αυτού θη»<sup>8</sup>. Η προσφορά αίματος είναι προσφορά ζωής άρα και προσφορά ψυχής. Όσο πιο υπαρξιακή είναι τόσο πιο αυθεντική γίνεται. Δίνοντας αίμα στον συνάνθρωπό σου εξοφλείς το χρέος της προσφοράς του αίματος του Θεού σε σένα· κάνεις τον αδελφό σου να κοινωνεί. Καθιστάς τη σχέση με τον συνάνθρωπό σου προέκταση της σχέσης του Θεού με την Εκκλησία, τον κόσμο, τον άνθρωπο, την κάθε ψυχή, με εσένα τον ίδιο».*

*Εδώ ο συγγραφέας κάνει σύγχυση, παραλληλίζοντας την μετάγγιση του αίματος με τις μεταμοσχεύσεις. Υπάρχουν δύο ουσιαστικές διαφορές μεταξύ μεταγγίσεως του αίματος και μεταμοσχεύσεων. Το αίμα είναι ιστός τον οποίο αναπληρώνει ο οργανισμός. Τα ζωτικά όργανα δεν τα αναπληρώνει. Η μετάγγισης του αίματος*

γίνεται εν ζωή. Στην μετάγγιση του αίματος δεν κινδυνεύει κανείς να πεθάνη. Στις μεταμοσχεύσεις, ο δότης μπορεί να είναι ζωντανός, μπορεί να είναι, όμως, και νεκρός. Εδώ ο συγγραφέας θεωρεί τον δότη ζώντα, και υπονοεί, ότι οφείλει να θυσιάσθαι δίνοντας τα όργανά του για μεταμοσχεύσεις (έστω και αν είναι εγκεφαλικά «νεκρός»). Και, ότι, αυτή, είναι μία πράξις υπέρτατης αγάπης.

Για το αν μπορούμε να δώσωμε τα ζωτικά μας όργανα για μεταμόσχευση, εν όσω είμαστε ακόμη εν ζωή, ή, για το αν μπορούμε να το κάνωμε αυτό, εν όσω είμαστε εγκεφαλικά νεκροί, απαντά, τελεσίδικα, ο π. Κων/νος Στρατηγόπουλος (Βλέπε Παραρτήματα Α και Β).

Στα ανωτέρω λεγόμενα του συγγραφέα, υπάρχουν θεολογικά ατοπήματα.

α) Ο συγγραφέας λέει ότι «προέκταση του δόγματος των δύο φύσεων του Χριστού είναι η διπλή φύση της εικόνας Του, του ανθρώπου». Όμως, δεν μπορεί να παραλληλισθή η ένωση των δύο φύσεων εν Χριστώ με την ένωση της ψυχής και του σώματος στον άνθρωπο. Για τον απλούστατο λόγο, ότι στον Χριστό έχομε ένωση κατά φύσιν του κτιστού με το άκτιστο, ενώ στον άνθρωπο έχομε ένωση του κτιστού (του σώματος) με το κτιστό (της ψυχής). Δεν υπάρχει ομοιότης της ενώσεως των φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού με καμμία ένωση στα κτιστά. Δεν είναι, λοιπόν, «προέκταση του δόγματος της ενώσεως των φύσεων στον Χριστό η διπλή φύση του ανθρώπου». Εδώ εισάγεται αιρετική θεολογία.

β) Ο συγγραφέας αυθαιρετεί λέγοντας «αυτό το στοιχείο (η προσφορά του Σώματος και του Αίματος του Χριστού) αποτελεί και τη βάση της Ορθόδοξης πνευματικότητας στα θέματα της δωρεάς αίματος και σώματος, της μετάγγισης και των μεταμοσχεύσεων». Κατά κανένα τρόπο δεν συμβαίνει αυτό. Είναι άλλο πράγμα εκείνο που έκανε ο Χριστός για να μας σώση, και άλλο πράγμα εκείνο που κάνομε εμείς δίνοντας το αίμα μας για μετάγγιση, ή δίνοντας το ένα μας νεφρό. Πάλι, εδώ, εισάγεται αιρετική θεολογία.

γ) Για αυτήν την «μίμηση του Χριστού στην θυσία και στην προσφορά του», για την οποία κόπτεται ο συγγραφέας, καθώς και για την αιρετική ερμηνεία των λόγων του Χριστού «*ίνα τις την ψυχήν αυτού θη*» που κάνει ο συγγραφέας, μεταφέροντάς τους στον χώρο των μεταμοσχεύσεων, έχει ήδη απαντήσει, εκτενέστατα και αδιαφιλονίκητα, ο π. Κων/νος Στρατηγόπουλος (Βλέπε Παραρτήματα Α και Β).

Εμείς, στο σημείο αυτό, μπορούμε να προσθέσωμε το εξής:

Στο δοξαστικό της Λιτής του εσπερινού της εορτής των Αγίων Πάντων, αναφέρεται, ότι οι άγιοι Μάρτυρες «*...αικισμούς των άκρων του σώματος τω Θεώ προσήνεγκαν θυσίαν λογικήν...· οι μιν τας κεφαλάς αποτεμνόμενοι, έτεροι δε χειρών διαιρέσεις, και πάσης αρμονίας άμα, πάντες οι Άγιοι των του Χριστού παθημάτων κοινωνοί γεγόνασιν... Κύριε, κατ' ίχνος τούτων πολιτεύεσθαι αξίωσον ημάς, ως φιλόανθρωπος*»<sup>9</sup>.

Στο τροπάριο αυτό της Εκκλησίας φαίνεται καθαρά ότι οι Άγιοι Μάρτυρες προσέφεραν τα μέλη τους στον Θεό θυσία λογική. Μόνο τέτοια θυσία, και υπό τις προϋποθέσεις και περιστάσεις του μαρτυρίου, είναι ευπρόσδεκτη στον Θεό. Γι' αυτό και το τροπάριο καταλήγει: «*...Αξίωσον ημάς κατ' ίχνος τούτων πολιτεύεσθαι*».

Διερρωτώμεθα, λοιπόν, οι δότες των οργάνων προς μεταμόσχευση, με αυτό το πνεύμα, και κάτω από ανάλογες περιστάσεις και προϋποθέσεις, δίνουν τα όργανα τους; Ασφαλώς όχι. Οπότε, την «μίμηση του Χριστού στην θυσία και στην προσφορά Του», που έκαναν οι άγιοι Μάρτυρες, μπορούμε να πούμε, ότι την κάνουν και οι δότες; Ασφαλώς όχι.

Το λεγόμενο από τον συγγραφέα, ότι «η Εκκλησία στέκεται ευγνώμων απέναντι του Θεού για το δώρο του συγκεκριμένου επιτεύγματος της επιστήμης, το οποίο και θεωρεί μοναδική ευκαιρία που μόνον η εποχή μας ως δυνατότητα απολαμβάνει», ισχύει μόνο για την μετάγγιση του αίματος, για δε τις μεταμοσχεύσεις ισχύει μόνον, όταν δεν αφαιρούνται ανθρώπινες ζωές προκειμένου να γίνη μία μεταμόσχευσις.

Γενικώς, για τις μεταμοσχεύσεις η Εκκλησία έχει επιφυλάξεις, δεν έχει επισήμως ακόμη εκφραστή, και τα γραφόμενα από τον συγγραφέα είναι προσωπικές απόψεις του συγγραφέα, ο οποίος ασφαλώς και δεν εκφράζει την συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας στο θέμα των μεταμοσχεύσεων.

δ) Λέει ο συγγραφέας ότι «δίνοντας αίμα στον συνάνθρωπό σου εξοφλείς το χρέος της προσφοράς του αίματος του Θεού σε σένα· κάνεις τον αδελφό σου να κοινωνεί. Καθιστάς τη σχέση με τον συνάνθρωπό σου προέκταση της σχέσης του Θεού με την Εκκλησία, τον κόσμο, τον άνθρωπο, την κάθε ψυχή, με εσένα τον ίδιο».

Εδώ, έχουμε να πούμε, ότι δεν εξοφλείται, κατά κανένα τρόπο, η προσφορά του Αίματος του Χριστού σε μας με τον τρόπο που αναφέρει ο συγγραφέας, διότι, απλούστατα, το Αίμα του Χριστού είναι ατίμητο. Ούτε και έχει ο Χριστιανός απέναντι στον Θεό κανένα «χρέος», που οφείλει να το εξόφληση. Αλλιώς, δεν θα έλεγε ο Χριστός το «όστις θέλει οπίσω μου ελθείν...», αλλά θα έλεγε «δει υμάς οπίσω μου ελθείν...». Ούτε, βέβαια, με το να δίνης αίμα, «καθιστάς τη σχέση με τον συνάνθρωπο σου προέκταση της σχέσης του Θεού με την Εκκλησία». Ο συγγραφέας, εδώ, εισάγει αιρετική θεολογία.

### ε. Επίλογος.

Αυτός ο επίλογος προσετέθη αργότερα, στην παρούσα κριτική. Όταν στείλαμε την ανά χείρας κριτική σε φίλο αρχιμανδρίτη, εκείνος απήντησε, σε ένα του γράμμα, με την εξής φράση: «Θα σε παρακαλούσα να προσπαθής να μάχεσαι νόμιμα, χωρίς κτυπήματα κάτω από την ζώνη, όπως κάνεις με τον π. Νικόλαο Χατζηνικολάου». Σε σχετικό ακόλουθο τηλεφώνημά μας προς αυτόν τον αρχιμανδρίτη, και σε ερώτησή μας να διασαφίση τι ακριβώς εννοεί με την φράση αυτή, εκείνος επεξήγησε, ότι εννοούσε ότι δεν έπρεπε να αναφερθούμε, στην κριτική μας, στο πρόσωπο του π.



Νικολάου, παρά μόνον σε ό,τι έγραψε, στα γραφόμενά του.

Την επομένη ημέρα, δανειστήκαμε και διαβάσαμε το βιβλίο του π. Νικολάου με τίτλο «Άγιον Όρος - Το υψηλότερο σημείο της γης» (β' έκδ., εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000), το οποίο μπορεί να χαρακτηρισθί και σαν μερική αυτοβιογραφία του συγγραφέα, ως παραθέτον στοιχεία της προσωπικής ζωής και πνευματικής πορείας του συγγραφέα. Διαπιστώσαμε, διαβάζοντας το, ότι το βιβλίο αυτό είναι ένα θαυμάσιο βιβλίο, καθώς και ότι ο συγγραφέας του είναι ένας πολύ λεπτός, ευαίσθητος, αξιόλογος και σπάνιος άνθρωπος. Στο βιβλίο αυτό ο π. Νικόλαος ασκεί καλοπροαίρετη κριτική στους σημερινούς Αγιορείτες, αν και τονίζει, στο βιβλίο, ότι δεν γράφτηκε με κριτική διάθεση. Απλά, καταγράφει προσωπικές του διαπιστώσεις από την σύγχρονη Αγιορείτικη πραγματικότητα.

Θα θέλαμε, λοιπόν, να τονίσουμε εδώ, ότι και η ιδική μας ανά χείρας κριτική γράφτηκε με παρόμοια καλοπροαίρετη διάθεση, παρά το ότι, αναπόφευκτα, προσβάλλει και το πρόσωπο του συγγραφέα. Το ιδικό μας έργο δεν είναι να ασκούμε κριτικές σε βιβλία, ούτε να εκθέτουμε ή προσβάλλουμε την υπόσταση κανενός ανθρώπου. Επειδή, όμως, ως φαίνεται, αυτό συνέβη στην παρούσα κριτική, ζητούμε την συγγνώμη των αναγνωστών της, καθώς και την συγγνώμη του ιδίου του π. Νικολάου.

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να εκφράσουμε την λύπη μας για τα λάθη του π. Νικολάου, τα οποία επισημαίνονται στην παρούσα κριτική, διότι θεωρούμε ότι είναι ανάρμοστα του προσώπου του και της διακονίας του. Από αυτόν περιμένουμε πιο υπεύθυνη προσφορά, στον χώρο που η Εκκλησία του ανέθεσε να διακονήσει.

### **Παράρτημα Α'.**

Στο περιοδικό ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ<sup>10</sup>, δημοσιεύεται άρθρο του π. Κων/νου Στρατηγοπούλου, ο οποίος, αναφερόμενος στο βιβλίο με τίτλο «Ελεύθεροι από το γονιδίωμα», που εξέδωσε το Κέντρο Βιοϊατρικής και Ηθικής Δεοντολογίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, λέει τα εξής:

«Το θέμα των μεταμοσχεύσεων οργάνων είναι σπουδαίο και πρέπει να λειτουργήσει, γύρω απ' αυτό, ουσιαστική θεολογική σκέψη και διάλογος, προκειμένου η Εκκλησία, σε πανορθόδοξο επίπεδο, και όχι απλώς σε τοπικό, να καταθέσει λόγο ουσιαστικό.

Ο μέχρι σήμερα προβληματισμός είχε ως κεντρικό του άξονα το ζήτημα των κριτηρίων του εγκεφαλικού θανάτου. Είναι ισχυρά τα δεδομένα αυτού του κριτηρίου, όπως ορίστηκε στο Harvard; Γιατί, υπάρχουν, κατά τα νέα δεδομένα, δύο θάνατοι, εγκεφαλικός και κλινικός; Γιατί λαμβάνονται τα όργανα του δωρητού πριν τον

κλινικό θάνατο και μετά τον εγκεφαλικό; Είναι γνωστό, πως τα όργανα, εκτός από εξαιρέσεις, δεν μπορούν να ληφθούν από πτωματικό δότη, αφού, στις περισσότερες περιπτώσεις, μετά την παύση της καρδιάς είναι άχρηστα. Είναι βέβαιο πως λαμβάνονται από ζωντανό οργανισμό, του οποίου δεν λειτουργεί ο εγκέφαλος, κατά τα διαβλητά κριτήρια του Harvard. Ποιος μπορεί να γνωρίζει την ώρα του χωρισμού της ψυχής από το σώμα; Ποιος μπορεί να ορίσει το μυστήριο του θανάτου; Μπορεί η Εκκλησία να συνηγορήσει στην λήψη των οργάνων πριν από την οριστική διάλυση της συναφείας ψυχής και σώματος; Η Εκκλησία, δεν πρέπει να λάβει υπ' όψιν Της την αντίδραση πολλών επιστημόνων, στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, κατά των κριτηρίων του Harvard και κατά της καθιερώσεως διπλού θανάτου, εγκεφαλικού και κλινικού;

Όλα τα προαναφερόμενα, αφορούν τα δεδομένα της μέχρι τούδε προβληματικής. Εμείς, προσωπικά, δεν δυνάμεθα να δεχθούμε παρέμβαση λήψεως οργάνων πριν τον οριστικό θάνατο, εφ' όσον αντιστοιχεί σε αφαίρεση ζωής, έστω κι αν ο σκοπός είναι η θεραπεία κάποιου ασθενούς. Ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα. Το μυστήριο του θανάτου θα παραμείνει για πάντα μυστήριο. Κανείς δεν πρέπει να το αποσυνθέσει και να το ορίσει κατά τις προσωπικές του ιατρικές ή θεολογικές αντιλήψεις.

Κι ενώ η όλη συζήτηση βρισκόταν στα πλαίσια των προηγουμένων σκέψεων, ήρθε στην κυκλοφορία ένα βιβλίο που άλλαξε όλο το επίπεδο της ευρέσεως λύσεως, που, στο τέλος, θα προσκρούει στο μυστήριο του θανάτου. Το βιβλίο είναι γραμμένο από τον αρχιμ. Νικόλαο Χατζηνικολάου και εκδόθηκε από το «Κέντρο Βιοϊατρικής και Ηθικής Δεοντολογίας» και έχει τίτλο «Ελεύθεροι από το γονιδίωμα».

Στο κεφάλαιο «Πνευματική ηθική και παθολογία των μεταμοσχεύσεων» (σελ. 315-345) εμφανίζονται θέσεις που ξεπερνούν την μέχρι τούδε προβληματική. Τις καταθέτουμε, αναμένοντας και απάντηση στα ερωτήματα που υποβάλλονται μέσα από αυτό εδώ το κείμενο. Στην σελίδα 318 αναφέρονται τα ακόλουθα:

*«Η ζωή είναι δώρο του Θεού, αλλά δεν είναι δώρο που ανήκει μόνο στον δωρητή. Ανήκει και στον αποδέκτη της. Είναι και δική μας. Αποτελεί το κατ' εξοχήν πεδίο εξάσκησης του αυτεξουσίου μας. Δεν μας χαρίζεται για να βιώνουμε την φιλαυτία και την κτητικότητα μας, αλλά μας προσφέρεται για να είναι τόσο δική μας, ώστε να μπορούμε ακόμη και να την προσφέρουμε. Γι αυτό και την αγαπούμε και την προστατεύουμε περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο. Με περίσκεψη μιν, γιατί είναι του Θεού, αυθόρμητα δε, γιατί είναι δική μας. Ο καλύτερος τρόπος επιστροφής της στον Θεό είναι η προσφορά της στον πλησίον. "Ουκ έστιν άλλως σωθήναι, ει μη δια του πλησίον" (άγιος Μακάριος ο Αιγύπτιος)».*

Ερώτημα 1. Η ζωή μας και φυσικά είναι πεδίο εξασκήσεως του αυτεξουσίου μας. Αν, όμως, το αυτεξούσιο δεν μας οδηγεί στον Θεό, η προσφορά αυτή δεν είναι οριζόντια και απλώς ανθρωπιστική;

Ερώτημα 2. Μήπως η φράση για την ζωή, που είναι «και δική μας», δώσει θεολογικό δικαίωμα για να κάνουμε την ζωή μας ό,τι θέλουμε;

Ερώτημα 3. Τί νόημα έχει η λειτουργική φράση «και πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθώμεθα»;

Ερώτημα 4. Μήπως ο συγγραφέας του κειμένου συγχέει την λέξη «διακονία» (εις τους αγίους, Β' Κορ. 8, 4) με την λέξη «παρατίθημι», όπως «εις χείρας σου παρατίθεμαι το πνεύμα» (Λουκ. 23, 46), ή και το «παρέθεντο εαυτούς τω Κυρίω» (Πράξ. 14, 23), ή και το «πιστώ κτίστη παρατιθέσθωσαν τάς ψυχάς αυτών εν αγαθοποιία» (Α' Πέτρου 4,19);

Ερώτημα 5. Πώς χρησιμοποιείται αυθαίρετα το χωρίο του αγίου Μακαρίου για σκοπούς που δεν ήταν μέσα στις προοπτικές του, όταν ζούσε;

Ερώτημα 6. Η αυθαίρετη και αποσπασματική χρήση του χωρίου του αγίου Μακαρίου δεν κινδυνεύει να ανοίξει τον δρόμο για να θεωρηθεί η ανθρωπιστική προσφορά, σωτηριολογική, από μόνη της, και να θεωρηθεί περιττή η εν τω μυστηρίω ζωή μέσα στην Εκκλησία; Μήπως η ισορροπία του χωρίου του απ. Πέτρου, που προαναφέραμε στο ερώτημα 4, δίνει την ολοκληρωμένη απάντηση, χωρίς επικίνδυνες πολωτικές θέσεις;

Ερώτημα 7. Αφού το κείμενο ομιλεί για προσφορά και αγάπη, μήπως, ταυτόχρονα, ομολογεί το γεγονός της λήψεως των οργάνων και από ζωντανό άνθρωπο, εφ' όσον οι νεκροί, ή και οι κατ' αυτούς εγκεφαλικά νεκροί, δεν έχουν την δυνατότητα του αυτεξουσίου για προσφορά και αγάπη;

Ερώτημα 8. Μήπως, με ωραίες λέξεις, προσπαθούμε να πείσουμε τον λαό του Θεού για να κάνει μία προσφορά, που δεν είναι προσφορά, ή, αν είναι ζωντανός ο δότης, δεν αφήνει το γεγονός του θανάτου στον Κύριο της ζωής και του θανάτου;

Στην σελ. 319, ομολογείται ευθαρσώς πως η λήψη των οργάνων θα γίνει από ζωντανό οργανισμό, με την φράση:

*«Ο σεβασμός και η αναγνώριση της αξίας της ζωής που εκφράζονται περισσότερο; Απέναντι στον δότη, που αμετάκλητα αναχωρεί, ή, στον λήπτη, που μπορεί να ζήσει;».*

Ερώτημα 9. Πώς ο συγγραφέας είναι σίγουρος για το «αμετάκλητο»; Ο Θεός δεν μπορεί να παρέμβει και στα δικά μας «αμετάκλητα»;

Ερώτημα 10. Γιατί ο συγγραφέας διερωτάται για το «που» εκφράζεται περισσότερος σεβασμός, ανάμεσα στον δότη και στον λήπτη; Η Εκκλησία κάνει αξιολογήσεις στο μέτρο του σεβασμού προς οποιοδήποτε πρόσωπο;

Ερώτημα 11. Ο συγγραφέας δέχεται και πάλι το γεγονός του ζωντανού δότη, εφ' όσον ομιλεί για αμετάκλητη αναχώρηση. Δέχεται, άρα, την αφαίρεση της ζωής κάποιου; Μπορεί η Εκκλησία να συνεργήσει στην αφαίρεση μιας ζωής;

Στην ίδια σελίδα 319, ο συγγραφέας κάνει λόγο περί «ενός απίθανου θαύματος, διότι περί αυτού πρόκειται».

Ερώτημα 12. Υπάρχει άρνηση και στην δυνατότητα του θαύματος; Μα, όλα τα θαύματα είναι, από την φύση τους, «απίθανα» γεγονότα. Πως ο συγγραφέας προκαθορίζει (αποκλείει) την ελεύθερη παρέμβαση του Θεού για να κάνει θαύμα; Πώς αποκλείεται ο Θεός μια για πάντα από το θαύμα;

Φοβάμαι, πως ο Λάζαρος, ο νεκρός της πόλεως Ναΐν, και η κόρη του Ιαείρου δεν θα προλάβαιναν να αναστηθούν, αν ζούσαν σήμερα, αφού και με τις ευλογίες των ποιμένων της Εκκλησίας θα τους είχαν αφαιρεθή τα όργανα, για λόγους

«προσφοράς».

Στην σελίδα 320, αναφέρεται η φράση:

*«Η Ιατρική αντιμετωπίζει το δίλημμα και καλείται να τολμήσει την αγάπη μπροστά σε δύο ανθρώπους που πεθαίνουν. Σε δύο ανθρώπους, που, τελικά, ο ένας μπορεί να οικοδομήσει την ζωή του από τα ερείπια, τα απομεινάρια, της ζωής ενός άλλου».*

Ερώτημα 13. Τί είδους «αγάπη» είναι αυτή, αφού σκοτώνει κάποιον για να ζήσει ο άλλος; Επιτρέπεται να σκοτώνω εν ονόματι της αγάπης;

Ερώτημα 14. Μήπως ανοίγει, με όλα αυτά, ο δρόμος για μια «θεολογία» της ευθανασίας, ή, και μεταγενέστερα, της αυτοκτονίας;

Στην σελίδα 323, διαβάζουμε: *«Η "συνειδητή συναίνεση" για την διάθεση του σώματος μετά θάνατον, αποτελεί μία κατ' εξοχήν ιερή πράξη αυταπάρησης και αγάπης, διότι η παροχή της σημαίνει, ότι ο δότης έχει την ευκαιρία:*

A

B , κ.λπ.

*Z. Τέλος, να εκχωρήσει, από τις στιγμές της ευδαίμονος νηφαλιότητάς του, το δικαίωμα, και συνεπώς την εμπιστοσύνη στους γιατρούς και στους δικούς του, αντί να σταματήσει λίγο αργότερα, από μόνη της, να του σταματήσουν αυτοί, την καρδιά, εκείνην την στιγμή που αυτοί κρίνουν, οντάς βέβαιος πώς μόνο το καλό του θέλουν»(!)*

Ερώτημα 15. Το κείμενο δεν βρίσκεται σε καίρια νοηματική αντίφαση, αφού, ενώ στην αρχή τονίζει το «μετά θάνατον», μετά ομιλεί για πράξη αγάπης; Υποβάλλεται και πάλι το ερώτημα για το «πώς μπορεί κάποιος να αγαπά μετά θάνατον»;

Ερώτημα 16. Ο συγγραφέας δεν αυτοαναιρείται ομιλώντας, μετά από λίγο, για «ευδαίμονα νηφαλιότητα»; Ο νεκρός έχει νηφαλιότητα;

Ερώτημα 17. Ποιος Ορθόδοξος ορισμός, ή σκέψη, ή παράδοση δίνει το δικαίωμα σε κάποιον για να παρακαλέσει να του σταματήσουν την καρδιά «αντί να σταματήσει λίγο αργότερα, από μόνη της»; Το κείμενο είναι πεντακάθαρο. Προτείνεται στην Εκκλησία να δώσει ευλογία για παρέμβαση σε ζωντανό οργανισμό. Ποιος θα πάρει τέτοια ευθύνη; Ποια «θεολογία» θα συντονιστεί με τα μέτρα των αθεολογήτων αυτών παραλογισμών;

Στην σελίδα 331, τα κείμενα είναι ξεκάθαρα:

*«Υπάρχει, πάλι, περίπτωση, που σεβασμός στον άνθρωπο σημαίνει, ότι όχι απλώς του επιτρέπουμε, αλλά ακόμη και τον διευκολύνουμε να πεθάνει»(!)*

Ερώτημα 18. Που διδάχθηκε ο συγγραφέας, στον χώρο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τα περί «διευκολύνσεως» για να πεθάνει κάποιος;

Ο συγγραφέας, στην συνέχεια, προσπαθώντας να δώσει χροιά Ορθόδοξη στην πρωτοφανή και απαράδεκτη «θεολογία» του, επικαλείται την «Ευχή εις ψυχορραγούντα» του Μικρού Ευχολογίου. Επικαλείται, μάλιστα, την πρόταση: *«Λύσον τον δούλον Σου της αφορήτου ταύτης οδύνης και της συνεχούσης αυτόν πικράς ασθενείας, και ανάπαυσον αυτόν ένθα των δικαίων τα πνεύματα».*

Ερώτημα 19. Ποια σύγκριση υπάρχει μεταξύ της ευχής που παρακαλεί για «λύση της οδύνης», και της διαδικασίας της αφαιρέσεως οργάνων, που, εφ' όσον ο οργανισμός

είναι ζωντανός, κατά τις προηγηθείσες σκέψεις του συγγραφέα, θα επιφέρει αφόρητο πόνο στο σώμα, και θα κάνει πιο οδυνηρό το γεγονός του θανάτου;

Ερώτημα 20. Με την βίαιη παρέμβαση για την λήψη των οργάνων από τον ζωντανό δότη, δεν αναιρείται η προσευχή για «ειρηνικά τα τέλη της ζωής ημών»; Πώς η Εκκλησία προσεύχεται για «ειρηνικά τέλη», και, ταυτόχρονα, προτείνει «βίαια τέλη»;

Η αντιφατικότητα του κειμένου φαίνεται στις 'καλές' στιγμές του.

Στην σελίδα 330, αναφέρεται:

*«Στο σώμα παρεμβαίνουμε μόνο θεραπευτικά. Κάθε κίνηση που συνηγορεί στην φθορά του, προσβάλλει και την ψυχή, και είναι εφάμαρτη. Γι αυτό, και η διαδικασία της φθοράς πρέπει να είναι εντελώς φυσική και ποτέ εξηναγκασμένη».*

Και, στην σελίδα 329, διαβάζουμε:

*«Επ' ουδενί λόγω πρέπει να επιταχύνεται ο θάνατος. Δεν δικαιούμεθα ούτε από το σώμα κάτι να πάρουμε, ούτε την συζυγία της ψυχής με το σώμα της να διασπάσουμε, ούτε και τον χρόνο της ψυχοσωματικής συμφυΐας κάποια στιγμή να αφαιρέσουμε».*

Ερώτημα 21. Ο συγγραφέας δεν πρέπει να ξεκαθαρίσει τι θέση έχουν αυτές οι γραμμές περί «μη επιταχύνσεως του θανάτου», και περί «φυσικής και ποτέ εξηναγκασμένης διαδικασίας φθοράς», αφού πριν από λίγο μιλούσε για «διευκόλυνση» στον θάνατο; Ο συγγραφέας έχει θέσεις συγκεκριμένες, που φαίνονται με τα τελευταία αυτά κείμενα να αυτοαναιρούνται. Μήπως γίνεται (εσκεμμένη) προσπάθεια αποπροσανατολισμού και με κάποιες σωστές θεολογικές σκέψεις;

Ερώτημα 22. Με την φράση «δεν δικαιούμεθα ούτε από το σώμα κάτι να πάρουμε», ο συγγραφέας αρνείται και την μεταμόσχευση των διπλών οργάνων από ζωντανό δότη σε ζωντανό λήπτη; Αρνείται την μεταμόσχευση του μυελού των οστών; Αρνείται, τέλος, και την μετάγγιση του αίματος;

Στην σελίδα 325, αναφέρονται τα κάτωθι:

*«Η μεταμόσχευση δεν έχει τόση αξία για τον λήπτη -σ' αυτόν δίνει βιολογική ζωή-, όσο για τον δότη -αυτός δίνει όργανα-, παίρνει χυμούς πνευματικής ζωής».*

Ερώτημα 23. Αφού η μεταμόσχευση δεν έχει τόση αξία για τον λήπτη, γιατί τόση επιχειρηματολογία περί αγάπης και προσφοράς; Μήπως θέλουμε να κερδίσει πνευματικά ο δότης;

Ερώτημα 24. Τί σημαίνει η φράση «παίρνει, ο δότης, χυμούς πνευματικής ζωής»; Εδώ, διδάσκεται μία νέα Ασκητική της Εκκλησίας; Πνευματική ζωή αποκτούμε δια της ασκήσεως μέσα στον χώρο της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Δηλαδή, από τώρα και μετά, ο άνθρωπος, θα έχει πνευματική ζωή, όταν δίνει, ζωντανός, τα όργανά του; Θα γίνεται «πνευματικός άνθρωπος» (στιγμιαία) την ώρα που πεθαίνει (κατ' αυτόν τον τρόπο);

Στην σελίδα 335, διαβάζουμε:

*«Ο ίδιος ο Κύριος, στις υποθήκες Του στους αγίους Αποστόλους, κατά την διάρκεια του Μυστικού Δείπνου, ως μείζονα έκφραση της αγάπης παρουσιάζει την προσφορά και αυτής της ζωής μας για τον άλλο: "Μείζονα ταύτης αγάπην ουδείς έχει, ίνα τις*

την ψυχήν αυτού θη υπέρ των φίλων αυτού<sup>11</sup>».

Ερώτημα 25. Επιτρέπεται να χρησιμοποιούμε τα χωρία για να εξυπηρετούν τις θεολογικές απαιτήσεις μας;

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ερμηνεύοντας το «και την ψυχήν μου τίθημι υπέρ των προβάτων»<sup>12</sup>, γράφει: «Συνεχώς αυτό λέγει δια να δηλώση, ότι δεν είναι πλάνος»<sup>13</sup>

Στο κείμενο του κατά Ιωάννην<sup>14</sup> «... ότι εγώ τίθημι την ψυχήν μου, ίνα πάλιν λάβω αυτήν ουδείς αίρει αυτήν απ' εμού, αλλ' εγώ τίθημι αυτήν απ' εμαυτού. Εξουσίαν έχω θείναι αυτήν και εξουσίαν έχω πάλιν λαβείν αυτήν», πάλιν ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει:

«Ας προσέχωμεν δε με όλην την προσοχήν μας εις το λεγόμενον "Εξουσίαν έχω να θυσιάσω την ζωήν μου", λέγει. Και ποιος δεν έχει εξουσίαν να θυσιάση την ζωήν του; Διότι, ο καθένας που θέλει, ημπορεί να θανατώση τον εαυτόν του. Αλλ' όχι έτσι, λέγει. Αλλά, πώς; Έχω τέτοιαν εξουσίαν να θυσιάσω την ζωήν μου, ώστε κανείς να μην ημπορέση, εάν δεν το θέλω εγώ, να το κάνη αυτό, πράγμα που δεν είναι δυνατόν να γίνη εις τον άνθρωπον· διότι ημείς δεν έχομεν εξουσίαν να θυσιάσωμεν την ζωήν μας κατ' άλλον τρόπον, αλλά θανατώνοντες μόνον τον εαυτόν μας. Εάν δε ηθέλομεν πέσει εις ανθρώπους που μας επιβουλεύονται και που ημπορούν να μας φονεύσουν, δεν έχομεν τότε εξουσίαν να θυσιάσωμεν ή όχι την ζωήν μας, αλλά χωρίς να το θέλωμεν εκείνοι μας την αφαιρούν. Εις την περίπτωσην του Κυρίου όμως δεν έχει το πράγμα έτσι, αλλά, αν και τον επεβουλεύοντο άλλοι, ο ίδιος ήτο κύριος να μη θυσιάση την ζωήν του.

Αφού είπε, λοιπόν, ότι "κανείς δεν ημπορεί να την αφαιρέση από εμένα", τότε προσέθεσεν "έχω εξουσίαν να θυσιάσω την ζωήν μου", δηλαδή "μόνον εγώ είμαι κύριος να θυσιάσω αυτήν", πράγμα που εσείς δεν ημπορείτε να το κάνετε· καθ' όσον και πολλοί άλλοι είναι κύριοι να αφαιρέσουν την ζωήν σας από εσάς. Αλλ' αυτό, δεν το είπεν από την αρχήν (ούτε βέβαια επρόκειτο να πιστευθή ο λόγος), αλλά, όταν έλαβε την μαρτυρίαν από τα ίδια τα πράγματα, και τον επεβουλεύθησαν πολλές φορές και δεν ημπόρεσαν να τον συλλάβουν (καθ' όσον έφυγε από τα χέρια των μυριάς φοράς), τότε, πλέον, λέγει: "Κανείς δεν ημπορεί να αφαιρέση την ζωήν μου".

Εάν δε αυτό είναι αληθές, συνάγεται, ότι και εκείνο είναι, το, όταν θέληση να την λάβη, θα ημπορέση και πάλιν· διότι, εάν ο θάνατός του ήτο ανώτερος από τον θάνατον των ανθρώπων, μη αμφιβάλλης, λοιπόν, και δι' εκείνο· καθ' όσον, το ότι αυτός μόνος είναι κύριος να θυσιάση την ζωήν του, δείχνει, ότι είναι κύριος, από την ιδίαν εξουσίαν, το να λάβη αυτήν. Βλέπεις, πως από το πρώτον απέδειξε και το δεύτερον, και από τον θάνατον έδειξε και την ανάστασιν αναμφισβήτητον;»<sup>15</sup>.

Στο «τιθέναι τάς ψυχάς υπέρ των αδελφών», ο άγιος Ιωάννης απαντά, λέγοντας: «Είπεν ο Κύριος, ότι "αυτά, σας τα είπα διά να αγαπάτε ο ένας τον άλλον", δηλαδή, "δεν τα λέγω αυτά δια να σας κατηγορήσω, ότι θυσιάζω δηλαδή την ζωήν μου, αφού πρώτα επεδίωξα την γνωριμίαν μου με εσάς, αλλά δια να σας οδηγήσω εις την φιλίαν". Έπειτα, επειδή ο διωγμός εκ μέρους των πολλών και αι κατηγορίαι ήσαν κάτι το φοβερόν και ανυπόφορον και ικανόν να ταπεινώση και την υψηλόφρονα

*ψυχήν, διά τούτο, αφού τους προείπε πάρα πολλά, τότε πλέον ανέφερεν ο Χριστός αυτό· αφού δηλαδή προητοίμασε την ψυχήν των, τότε έρχεται εις αυτά και δείχνει με αφθονίαν, ότι αυτά λέγονται δι' αυτούς...»<sup>16</sup>.*

Με θεολογικούς ακροβατισμούς ή ακροβολισμούς, δεν μπορούμε να πείσουμε το πλήρωμα της Εκκλησίας. Η ευθύνη είναι μεγάλη και κανείς δεν μπορεί να προκαλεί, με αντιφατικές θέσεις, την αποδοχή ενός γεγονότος, που, αν δεν αντιμετωπισθεί με θεολογική σύνεση, μπορεί να οδηγήσει σε δύσκολες στιγμές την στάση της Ορθοδοξίας απέναντι στον σεβασμό του κάθε προσώπου και στο μυστήριο του θανάτου».

### Παράρτημα Β'.

Η τελεσίδικη απάντησις στο θέμα των μεταμοσχεύσεων ζωτικών οργάνων.

Ο π. Κων/νος Στρατηγόπουλος, σε κατηχητική ομιλία του, την 28η/2/2002, αναφέρθηκε έμμεσα στο βιβλίο του π. Νικολάου Χατζηνικολάου με τίτλο «Ελεύθεροι από το γονιδίωμα». Σε αυτήν, είπε τα εξής σχετικά<sup>17</sup>:

*«... Διά τούτο με ο πατήρ αγαπά ότι εγώ τίθημι την ψυχήν μου, ίνα πάλιν λάβω αυτήν»<sup>18</sup>. «Γι αυτό μ' αγαπάει ο Πατέρας, λέει, γιατί εγώ βάζω την ζωή μου, την ψυχή μου, για να την πάρω πάλι πίσω».*

Κοιτάξτε αυτό που λέει εδώ. Είναι εκείνο που έλεγε την προηγούμενη φορά με το «την ψυχήν μου τίθημι»<sup>19</sup>, αλλά διευρυμένο. Προσέξτε αυτό το «διευρυμένο». Δεν λέει (τόρα) μόνο «τίθημι την ψυχήν μου», αλλά προσθέτει «ίνα λάβω αυτήν». Εδώ, σημαίνει κάτι τρομερά εξουσιαστικό. Κανείς δεν μπορεί να πη την φράση ολοκληρωμένη «εγώ, θα βάλω την ψυχή μου εδώ, δηλ. θα θυσιάσθω γι αυτό», χωρίς να έχη και το δεύτερο στοιχείο. Έβαλες την ψυχή σου. Μετά, τί γίνεται;

Ο Χριστός, όμως, είναι κυρίαρχος, και λέει «ίνα λάβω αυτήν». Την βάζω και την παίρνω. Που την βάζει την ψυχή του; Πρέπει να θεολογήσωμε εδώ. «Τίθημι», λέει. Πού; Για ποιούς; Για τον λαό. Πού; Εδώ, είναι καθαρή η θεολογία περί Αναστάσεως και η περί καθόδου στον Άδη θεολογία της Ορθοδοξίας μας.

Το λέει και το τροπάριο: «*Εν τάφω σωματικώς, εν Άδου δε μετά ψυχής, ως Θεός... πάντα πληρών ο απερίγραπτος*». Υπάρχει, εδώ, μία θεολογία. Είναι η κάθοδος στον Άδη, που κατεβαίνει ο Χριστός, με την ψυχή Του, γιατί το σώμα Του είναι στον τάφο. Και κατεβαίνει ως νικητής, και είναι κυρίαρχος του Άδη, και αίρει τις ψυχές επάνω. Ο κάθε νεκρός, όμως, δεν μπορεί να κυριαρχήση στα πράγματα. Αλλά, ο Χριστός κυριαρχεί στα πράγματα. Είναι η ιδιαιτερότητα αυτού του νεκρού. Μέχρι τότε, όλοι οι δίκαιοι πήγαιναν στον Άδη, και δεν μπορούσαν να έχουν μία άρση της ψυχής τους από μέσα. Και έρχεται ο Χριστός και κάνει αυτήν την κίνηση, που κατεβαίνει και (τραβώντας) μπορεί να ανεβή και να πάρη όλες τις ψυχές μαζί Του.

Γι' αυτό, λέει, «αίρω αυτήν». «Δεν είναι απλώς, ότι μπορούν να με σκοτώσουν (λέει). Φυσικά, και μπορεί να με σκοτώσουν, ανά πάσα στιγμή. Αλλά, εγώ, κυριαρχώ στα πράγματα. Και αν ακόμη με σκοτώσουν, κατά την κοινή λογική η ψυχή μου θα πάη στον Άδη». Με την θεία, όμως, λογική, θα τους πάρη όλους από τον Άδη και θα τον αδειάση τον Άδη. Και, εδώ, έχει τα ουσιαστικά στοιχεία της θεολογίας της καθόδου στον Άδη.

Και, δευτερευόντως, ως ήθος, δηλώνει και κάτι πολύ ουσιαστικό. Όταν ένας Χριστιανός μπαίνει σε έναν δύσκολο χώρο, αν έχει κουράγιο και είναι άνθρωπος πνευματικός, τον καθαρίζει τον χώρο. Περνάει μαρτυρικά, αλλά τον καθαρίζει.

Αλλά, το χωρίο, εδώ, είναι συγκεκριμένο. Το χωρίο αυτό, αφορά τον Χριστό, και μόνο Αυτόν... Λέει ακριβώς ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ότι αυτό το χωρίο αναφέρεται μόνο στο πρόσωπο του Χριστού· και κανείς δεν μπορεί να κάνει χρήση του χωρίου αυτού για τον εαυτό του. Γιατί κανείς δεν μπορεί μόνος του «να άρη την ψυχήν αυτού». Γιατί κανείς δεν μπορεί να σώση κάποιον. Μόνον ο Χριστός σώζει, μ' αυτήν την νίκη του επάνω στον θάνατο. Κι εμείς ακολουθούμε πια τον Χριστό, ενωνόμαστε μαζί Του, και έχοντας αυτήν την ένωση μαζί Του, ξεπερνούμε τον θάνατο. Αλλά, εν Χριστώ.

Πρωτογενώς, Εκείνος το έκανε. Εμείς, απλώς μετέχομε στην ζωή Του. Χριστοποιούμεθα. Και, επειδή Εκείνος είναι ο νικητής του Άδη, εμείς, έχοντας ζωή μέσα στην ζωή του νικητή του Άδη, νικούμε τον Άδη. Αλλά, όχι πρωτογενώς. Εδώ, το λέει Εκείνος. Λέει «αίρω αυτήν, ίνα πάλιν λάβω αυτήν». Μιλάει προσωπικά. Εμείς, (όμως) μετέχομε στον Χριστό. Εκείνος, μιλάει προσωπικά. Αφορά μόνο τον Χριστό αυτό το κομμάτι. Και το τονίζω, γιατί αυτό το χωρίο είναι καίριο.

Και είναι μια πιο προωθημένη απάντηση, αυτό ειδικά το δεύτερο μέρος, στην θεολογία περί μεταμοσχεύσεων, που προσπαθούν να θεμελιώσουν, μέσα από αυτό το χωρίο. Είναι αιρετική η χρήση του χωρίου αυτού για τις μεταμοσχεύσεις. Γιατί, δεν μπορείς να πης, ότι δίνεις τα όργανά σου και «θέτεις την ψυχήν σου». Μπορείς να την λαβής; Και τι είναι αυτό που λένε οι Πατέρες, ότι μόνο τον Χριστό αφορά αυτό το κομμάτι;

Τουλάχιστον, γιατί χρησιμοποιούν αυτό το χωρίο οι διαστρέφοντες την θεολογία των μεταμοσχεύσεων; Για να δείξουν ψευτο-αγαπητική διάθεση; Είναι δύο πράγματα, που τρέχουν γύρω από αυτήν την ιστορία... Πρέπει να ξεκαθαρίσωμε τα πράγματα. Ο λαός πρέπει να ξέρη. Και μπορεί να ξέρη μόνο μέσα από την θεολογία του, και τίποτε άλλο. Και αυτά είναι κείμενα θεολογικά.

Και από τους άλλους, δεν ζητώ τίποτε. Ας κάνουν επιστήμη. Αυτός είναι ο ρόλος τους. Μακάρι να θεολογούσαν, κι όλας. Αλλά, από μας ζητώ θεολογία. Και τα κείμενα αυτά είναι αναλλοίωτα. Ούτε τον Ιωάννη (τον Ευαγγελιστή) αλλάζεις, ούτε τον Χρυσόστομο αλλάζεις. Σου αρέσει, δεν σου αρέσει. Θέλεις δεν θέλεις. Δεν γίνεται αλλιώς. Δεν είναι δική σου επιθυμία πως θα τον χρησιμοποιήσης. Πρέπει να έχωμε, λοιπόν, δύο πράγματα στον νου μας. Δυο βασικώτατα στοιχεία. Για να έχετε ξεκαθαρισμένο νου. Με ενδιαφέρει οι Χριστιανοί να έχουν με απλότητα ξεκαθαρισμένο νου. Να ξέρουν ένα-δυό πράγματα, ώστε να είναι ξεκαθαρισμένος ο



νους τους.

Προσέξτε: Αφεταιριακά, κανείς δεν μπορεί να αρνηθή τις μεταμοσχεύσεις. Αν έχω πραγματικά πεθάνει και μου πάρουν το δάκτυλό μου, δεν με νοιάζει. Αν είναι κάποιος εν ζωή και θέλη να δώση στο παιδί του, που είναι άρρωστο, το νεφρό του, εγώ δεν έχω αντίρρηση. Αφεταιριακά, δεν έχουμε αντίσταση, αντίδραση. Αρκεί, εκείνος από τον οποίο παίρνομε τα όργανά του να είναι νεκρός.

Η αντίδρασις αρχίζει από εκείνο το σημείο ακριβώς. Ότι, εμείς πιστεύομε, ότι δεν είναι νεκρός. Εκεί αρχίζει το καίριο σημείο. Γι' αυτό ακριβώς άλλαξαν τον όρο. Έκαναν τον θάνατο «εγκεφαλικό». Και υπάρχει και ο κλινικός θάνατος. Δύο, δηλ. «θάνατοι», υπάρχουν γι' αυτούς! Γιατί; Για να πάρουν στο (υποτιθέμενο) ενδιάμεσο, τα όργανα (δηλ., για να κάνουν χρήση του τεχνητού κατασκευάσματος του εγκεφαλικού θανάτου και να πάρουν κάποιου τα όργανα). Λοιπόν, δεν αρνούμεθα αυτές καθ' εαυτές τις μεταμοσχεύσεις. Και οι άγιοι Ανάργυροι έκαναν μεταμόσχευση. Πήραν το πόδι ενός μαύρου, μετά 4 ημέρες από τον θάνατο του, και το έβαλαν σε έναν ασθενή. Έτσι... Ας μη φοβόμαστε, μήπως στον Παράδεισο θα είμαστε χωρίς μέλη (εάν μας τα πάρουν εδώ). Δεν είναι αυτή η θεολογία.

Άρα, βλέπετε, το πρώτο (επιχείρημά μας εναντίον των κατηγορών μας) είναι, ότι δεν αρνούμεθα. Αλλά, δεν θέλομε να σκοτώνουν ανθρώπους για να παίρνουν τα όργανα. Αυτό, είναι το πρώτο βασικό που πρέπει να έχετε στον νου σας. Αυτό, είναι το πρώτο ουσιαστικό και βασικό.

Προκειμένου, όμως, να πείσουν τους Χριστιανούς για να δίνουν τα όργανά τους, δεν μπορούν να χρησιμοποιούν αυτό το χωρίο. Και, όμως, το χρησιμοποιούν. Αυτό είναι το λάθος. Δεν μπορούν, όμως, οι θεολόγοι, να πλανούν τους πιστούς. Δεν είπα «η Εκκλησία». Η Εκκλησία δεν έχει πάρει ακόμη επίσημη απόφαση, παρ' όλο που οι εισηγήσεις, που γίνονται από τους θεολόγους, αυτό το χωρίο χρησιμοποιούν. Αιρετικώτατα. Σκανδαλωδώς αιρετικώτατα. Αν δεν ξέρουν τι λένε οι Πατέρες, να σωπάσουν. Ας μιλήσουν για ουράνια πράγματα, περί αγγέλων, αρχαγγέλων, Σεραφείμ, κ.λπ., και να σταματήσουν την άκαιρη ανθρωπολογία τους. Δεν μπορεί κανείς να παίζη με αυτά τα πράγματα και με την ζωή του λαού.

Έτσι, λοιπόν, εδώ, είναι συγκεκριμένο το πράγμα. Είναι μόνο για τον Χριστό αυτό το κομμάτι. Δεν μπορούν να λένε και αυτοί: «*Την ψυχήν μου τίθημι υπέρ των προβάτων*», και να εννοούν, ότι και αυτοί μπορούν να κάνουν το ίδιο. Εσύ, που το λες αυτό, τί είσαι; Σωτήρ, είσαι;

Να βρεθή τρόπος να πάρουν τα όργανά μου μετά τον θάνατο μου, καμμία αντίρρηση. Αλλά, δεν γίνεται (αυτό) σήμερα. Πρέπει το όργανο να είναι ζωντανό. Αν έχης πεθάνει, δεν μπορεί να στο πάρη. Άρα, πρέπει να σε σκοτώση για να σου το πάρη.

Η ιστορία είναι "μόλις τρία δευτερόλεπτα ακόμα και θα πεθάνη" (λένε). Για μένα, όμως, τρία δευτερόλεπτα είναι αιώνας. Για το μάτι του Χριστού είναι αιώνας. Δεν μπορεί ο λαός να πλανάται με ψευτοθεολογίες.

Τί είναι, όμως, αυτό το φαινόμενο; Εγώ, αυτό το λέω «μία κακοδοξία του ψευτοαγαπισμού». Έτσι το λέω. Είναι κακοδοξία του ψευτοαγαπισμού. Υπήρχαν και παληά, και στον αιώνα μας, στον χώρο ειδικά της Ρωμαιοκαθολικής «Εκκλησίας»,

τέτοιες κακοδοξίες ψευτοαγαπισμού, σε άλλα όμως μεγέθη... Επανέρχεται, όμως, αυτή η ορολογία κάτω από νέο πρίσμα. Είναι η κακοδοξία του ψευτοαγαπισμού.

Έτσι, πείθεται ο λαός, συγκινείται, και λέει: «Να, κοίταξε, το έκανε και ο Χριστός». Τί έκανε ο Χριστός; (Ο Χριστός) κατέβηκε ως νικητής στον Άδη και έσωσε εμάς. Και, δεν σημαίνει το «τίθημι την ψυχή μου», του Χριστού, δεν ερμηνεύεται, σήμερα, με το: «Πάρτε τα όργανά μου για να σωθήτε»!

Μακάρι να βρη η επιστήμη τρόπο και να τα παίρνη μετά τον θάνατο μου. Εγώ, προσωπικά, δεν έχω αντίρρηση. Αλλά, όχι έτσι. Όχι πλανώντας τον κόσμο και μπαίνοντας σε μία διεργασία πραγματικού θανάτου για τον άλλον, ενώ ζη ακόμη. Εμείς δεν μπορούμε να μη θεολογήσωμε.

Το Κράτος να πάρη τις ευθύνες του. Αλλά, εμείς δεν μπορούμε να γίνωμε αγκωνάρι στο κράτος για να πετύχη τα επιδιωκόμενα. Και το Κράτος καίγεται. Και έχει τρομερά την ανάγκη της Εκκλησίας γι' αυτό το θέμα. Η Ελλάδα είναι η τελευταία χώρα σε δότες στην Ευρώπη. Και, αν η Εκκλησία πη λόγο (υπέρ του εγκεφαλικού θανάτου) θα ανοίξουν οι κρουνοί...

Η Εκκλησία, όμως, δεν πρέπει να πη λόγο. Και, δεν πρέπει να παίξη το παιχνίδι τους, για λόγους θεολογικούς. Γιατί, εμείς οι Ορθόδοξοι, έχομε (γνήσια) θεολογία. Δεν έχομε άκαιρη ανθρωπολογία.

Και, κάτι ουσιαστικό και τελικό: Αυτό το κομμάτι του Ευαγγελίου που αρχίζει με την φράση «αίρω την ψυχή μου ...» κ.λπ. έχει μία μοναδικότητα μέσα της. Μία μοναδικότητα και ένα κάλλος, που κανείς δεν μπορεί να υποκαταστήση αυτό το κάλλος, και να παίζη με αυτά τα πράγματα.

Και να «αποκτήσωμε», λοιπόν, αγάπη, και να λέμε: «Ξέρεις, μα και οι μάρτυρες έδιναν το αίμα τους...». Μα, τί; Είναι το ίδιο πράγμα; Το άκουγα προχθές, που το έλεγε ένας καθηγητής της Θεολογικής Σχολής... Είναι το ίδιο πράγμα;

Και, το τελευταίο επιχείρημα, είναι, ότι ο Χριστός θέλει και κάνει αυτό που κάνει. Ένας, ο οποίος είναι, κατ' αυτούς, νεκρός, θέλει να κάνη αυτό που εκείνοι θέλουν; Είπε «εγώ θέλω»; Όχι. Δεν είπε το «θέλω» του. Δεν είπε: «Ναι, σκοτώστε με και πάρτε τα όργανά μου».

Το θέμα είναι ανοικτό; Όχι. Το θέμα είναι κλειστό. Το θέμα, πιστεύω, πως, από εδώ και μετά, δεν σηκώνει κουβέντα. Και, δεν σηκώνει κουβέντα, πιστεύω, για έναν λόγο. Δεν χρειάζεται πια να γίνεται διαμάχη στο διπλό επίπεδο, τι λέει η επιστήμη, τι λέει η θεολογία. Η μεν επιστήμη πήρε τον δρόμο της. Η επιστήμη τόσο γνωρίζει. Ξέρει που πεθαίνει το σώμα. Μπορεί να δη τι ώρα φεύγει η ψυχή; Απλώς, διαπιστώνει πως ο άνθρωπος είναι ζωντανός ακόμα, και ότι θα πεθάνη σύντομα. Και (εφ' όσον θα πεθάνη σύντομα), του παίρνουν τα όργανα. Η θεολογία ξέρει πότε φεύγει η ψυχή από το σώμα; Όχι. Ούτε αυτή το ξέρει. Αφού μιλούν τα τροπάρια περί «του μυστηρίου του θανάτου»;

Ε, λοιπόν, πρόκειται περί μυστηρίου. Αυτή είναι η ιστορία. Η ώρα που χωρίζεται το σώμα από την ψυχή είναι μυστήριο. Ποιος μπορεί να μπη στο μυστήριο; Η επιστήμη; Αδύνατον. Η θεολογία; Αδύνατον. Άρα, η θεολογία είναι περιφεριακή (και όλα αυτά που σας λέω), για να αποτραπή το έγκλημα, και η επιστήμη είναι ανύπαρκτη

(ανίκανη), ώστε να μπορέσει να έχει λόγο για την ώρα του χωρισμού της ψυχής από το σώμα.

Εφ' όσον, λοιπόν, πρόκειται περί μυστηρίου, οποιοσδήποτε λόγος είναι περιττός, περί (εγκεφαλικού) θανάτου. Οποιοσδήποτε άλλοι μιλούν, (τί κάνουν); Πάνε να ερευνήσουν το μυστήριο. Αλλά, «ου φέρει το μυστήριο έρευνα».

Αυτό πήγε να κάνει ο Βαρλαάμ, και αντιτάχθηκε ο Παλαμάς. (Ο Βαρλαάμ) πήγε να ερευνήσει το μυστήριο της γνώσεως της ουσίας του Θεού. Είναι δυνατόν να γίνη; Και εκεί χτυπήθηκαν οι δύο πολιτισμοί. Του εγκεφαλισμού, και του μυστηρίου του Θεού, πριν από επτά αιώνες. Εμείς, δεν μπορούμε να επανέλθουμε σε Νεοβαρλααμισμούς... Να ερευνούμε το μυστήριο. Ό,τι και να πουν, ό,τι και να βρουν, όπως και αν ορίσουν τον θάνατο, ο θάνατος θα παραμένει μυστήριο. Το τι ώρα φεύγει η ψυχή από το σώμα. Γι' αυτό, εμείς, πρέπει να περιμένουμε το σώμα πραγματικά να είναι πεθαμένο. Ας το διαπιστώνουμε, όπως το διεπίστωνε η παλιά Ιατρική, ο παλιός ο γιατρουδάκος, ώστε να είμαστε σίγουροι. Το πότε ακριβώς πέθανε ένας άνθρωπος δεν ξέρομε. Γι' αυτό, δεν πρέπει να γίνονται άκαιρες παρεμβάσεις. «Ου φέρει, λοιπόν, τό μυστήριο έρευνα».

Και, σ' αυτό, ποιος θα έχει (θα μπορέσει) να απάντησε; Να πη κάτι; Κανείς. Ποιος θα έχει να πη κάτι για το μυστήριο; Άρα, τονίζω και φωνάζω, από σήμερα και μετά, ότι «το θέμα δεν σηκώνει κουβέντα». Παύσετε να κουβεντιάσετε, θεολογικά. Ή, χρησιμοποιώντας την Ιατρική σαν δεκανίκι. Δεν γίνεται. Πρόκειται περί μυστηρίου. Και, πίσω από εκεί, είναι (κρυμμένο) το μυστήριο της εν Χριστώ σωτηρίας, του ανθρώπου. Βλέπετε, το κείμενο τι επικαιρότητα αποκτά τώρα; Βλέπετε, πως τα λέει ο Χριστός! Με τι προοπτικές τα λέει! Τι έχει στον νου του! Βλέπει το αύριο και το μεθαύριο, Εκείνος.

Έτσι, μετά από αυτά που λέει (στην αρχή), επανέρχεται και λέει: «Ίνα λάβω αυτήν». Και συνεχίζει το κείμενο: «Ουδείς αίρει αυτήν απ' εμού, αλλ' εγώ τίθημι αυτήν απ' εμαυτού. Εξουσίαν έχω θείναι αυτήν και εξουσίαν έχω πάλιν λαβείν αυτήν' ταύτην την εντολήν έλαβον παρά του πατρός μου»<sup>20</sup>. «Κανείς δεν μπορεί να πάρη την ψυχή μου, λέει, κι ας με σκοτώσουν. Εγώ, την καταθέτω, και έχω, απ' εμαυτού, εξουσίαν να την θύσω, και πάλιν έχω εξουσίαν ίνα λάβω αυτήν, γιατί έτσι μου είπε ο Πατέρας μου». Βλέπετε την μοναδικότητα της εξουσίας; Αυτός μόνο (μπορεί να το κάνει). «Εξουσίαν έχω, λέει, παρά του πατρός μου».

Δεν έχει το κείμενο μοναδικότητα; Μπορεί κανείς να το χρησιμοποιήσει για οποιαδήποτε άλλη περίπτωση; Μπορεί ένας να πη, ότι «εξουσίαν έχω να πάρω την ψυχή μου και να την δώσω»; Έχουμε, εμείς, τέτοια εξουσία; Που σημαίνει, (εγώ) σώζω τον άλλον;

Σωζόμεθα εν Χριστώ. Και, αγαπώντας τον άλλον, του ανοίγουμε τον δρόμο για τον Χριστό. Όλος ο κόσμος. Αυτό που κάνετε εσείς, και αυτό που κάνω εγώ. Ο καθένας μας, με τον τρόπο του, από τον χώρο και το μετερίζι που βρίσκεται μέσα στην Εκκλησία, γίνεται ένας βοηθός σωτηρίας του άλλου.

Βλέπετε, η Εύα ήταν «βοηθός κατ' αυτόν (τον Αδάμ)». Δηλ., βοηθός σωτηρίας του Αδάμ. Αυτό παραμένει το μοναδικό μέγεθος. Και ένας ιερέας, ένας πνευματικός, ένας

επίσκοπος, τί είναι; Είναι αυτό το μέγεθος που βοηθεί, ανοίγει δρόμο, αλλά ένας είναι ο σώζων. Ο Χριστός.

Δεν μπορεί κάποιος να πάρη αυτήν την εξουσία και να πη: «Εγώ θα σώσω». Αν το πη, θα κρύβεται πίσω ένας τρομερός εγωισμός... Είμαστε εν δυνάμει συνεργοί της σωτηρίας του άλλου. Συνεργοί της σωτηρίας του άλλου... Διακονούμε την σωτηρία των άλλων... Αυτό είναι το κύριο, το πρωτογενές έργο του κάθε ανθρώπου, όπου και αν βρίσκεται.

Ο Χριστός, (όταν γιατρεύη), γιατρεύει και τα δύο. Και την ψυχή και το σώμα. Δεν υπάρχει αγάπη μονομερής, που αντιμετωπίζει τον άνθρωπο μονομερώς (που θέλει δηλ. να γιατρέψη μόνο το σώμα, και αδιαφορεί για την ψυχή). Όσο βλέπομε την αγάπη μονομερώς, τότε ή θα την κουκουλώνομε με την τραγωδία μας, ή θα κομματιαζόμαστε. Και ο Χριστός επιτρέπει να κομματιαζόμαστε για να δούμε την αποτυχία μας. Δεν υπάρχει αγάπη μονομερής.

...Ακόμη και η κουβέντα περί αγάπης είναι δαιμονισμένη, πολλές φορές, αν κρύβη την αλήθεια (την περί ζωής αλήθεια). Π.χ. «αγαπηθήτε, αγαπάτε, και μη σας νοιάζει για τα υπόλοιπα». Και, εν ονόματι μιας ψευτοαγάπης, διχάζουν τον κόσμο.

Ξέρω, πως είναι μυστήριο ο θάνατος. Και, επειδή θα περάσω από το μυστήριο του θανάτου, προτρέχω (και προσπαθώ να μπω) μέσα στο μυστήριο της παρουσίας του Χριστού, για να ζήσω τον θάνατο ως μυστήριο χριστοειδές, και όχι ως μυστήριο χαμού. Προσεγγίζω το μυστήριο βιωματικά πια.

Και, πραγματικά, εκεί φθάνει όλη αυτή η αναζήτηση, για τον εγκεφαλικό θάνατο, κ.λπ. Δεν μπορούμε πια να πούμε τίποτε. Η επιστήμη χίλια να πη, δεν μπορεί να εισέλθη (στο μυστήριο). Θα λήη πάντα πως είναι το σώμα. Βλέπει την ψυχή; Έχει όργανα (για να την ανιχνεύση);

...Η ψυχή, κατά τους Πατέρες, διαχέεται σ' όλο το σώμα. Σταμάτησε (έστω) ο εγκέφαλος. Η ψυχή, δεν είναι στα άλλα μέρη του σώματος; Δεν μπορώ να το αγνοήσω αυτό το πράγμα.

Ο άγιος Νικόδημος, λέει, ότι μαζεύεται στα μέσα στοιχεία του σώματος. Συγκεντρώνεται μέσα, ακόμη και αν δεν υπάρχει ψυχή στον εγκέφαλο, και (ο άνθρωπος) δεν κινείται. Πέθανε ο άνθρωπος; Όχι. Να, η δογματική της Εκκλησίας: Ότι διαχέεται παντού η ψυχή. Σ' όλο το σώμα. Πότε φεύγει οριστικά, τελευταία-τελευταία, δεν ξέρομε. Αλλ' εφ' όσον υπάρχει ακόμη (μέσα στο σώμα), δεν μπορούμε να τον αγγίξωμε (τον άνθρωπο).

Άκουσα, προχθές, έναν καθηγητή να χρησιμοποιή, ανοήτως, το πείραμα του βατράχου, που κάνουν όλοι οι πρωτοετείς φοιτητές της Ιατρικής (στο μάθημα της Βιολογίας), (για να δώση λύση στο θέμα του εγκεφαλικού θανάτου). Μα, αυτά, είναι ανόητα πράγματα...

Παίρνουν τον βάτραχο, του κόβουν το κεφάλι (κατά ακρίβειαν, του νεκρώνουν τον εγκέφαλο με μία βελόνα) και παρατηρούν, ότι ο βάτραχος ακόμη κινείται. Είναι ο μυϊκός τόνος. Και, λένε: «Κοίταξε, δεν έχει εγκέφαλο σε λειτουργία, αλλά κινείται». Είναι ο μυϊκός τόνος. Αλλά, ξεχνάνε, ότι ο βάτραχος δεν έχει ψυχή, που έχει εικόνα του Θεού επάνω της.

Και, αυτό, το είπε ο καθηγητής για να επιβεβαιώσει (υποστηρίξει) τις μεταμοσχεύσεις! Και έφερε (ως απόδειξη), σε κληρικούς και θεολόγους, το πείραμα του βατράχου! Μα, είναι σοβαρά πράγματα αυτά;

... Συγγνώμη, αλλά ξέρεις πότε πεθαίνει ο άνθρωπος; Εσύ, βλέπεις τον εγκέφαλο. Λες μόνο, ότι «πέθανε ο εγκέφαλος». Και, μου λες, μόνος σου, ότι «η καρδιά ζει ακόμη», και, γι' αυτό, λες, «μπορώ να την πάρω». Άρα, ζει η καρδιά.

Και, εγώ μεν σου μιλάω για το «μυστήριο του θανάτου», και ότι η ψυχή παραμένει ακόμη στο σώμα, και εσύ μου λες για το «μυστήριο του βατράχου»! Ε, δεν μπορεί να γίνη διάλογος έτσι. Μιλάμε για ανόμοια πράγματα.

Αν μετά από ένα τροχαίο δυστύχημα, ένας καταλήξει εγκεφαλικά νεκρός, και δηλωθή ως εγκεφαλικά νεκρός, αλλά όχι κλινικά νεκρός, εγώ δεν μπορώ να πάρω τα όργανά του. Με την προοπτική ότι θα πεθάνη μετά από πέντε δευτερόλεπτα, εγώ όργανα δεν μπορώ να πάρω. Αδυνατώ.

Μας έλεγε, προχθές, ο π. Κων/νος, από το Ασκληπιείο (Βούλας), ένα πολύ ωραίο παράδειγμα. Και, μας τόνισε την προσωπική του ευθύνη πάνω σ' αυτό το γεγονός...

Παληά, πριν αρχίσει όλη αυτή η διαμάχη (για τις μεταμοσχεύσεις), όταν ήταν εφημέριος του Νοσοκομείου, ο παππούλης, έρχεται ένας πατέρας και λέει στον π. Κων/νο: «Το παιδί μου είναι εγκεφαλικά νεκρό, και μου ζητούν οι γιατροί να υπογράψω για να πάρουν τα όργανά του. Παππούλη, τι να κάνω;» Του λέει εκείνος: «Δώστα». Δεν ήξερε, τότε, ο παππούλης.

Ο πατέρας, πηγαίνοντας να υπογράψει, πέρασε από το εκκλησάκι του νοσοκομείου, τον άγιο Παντελεήμονα. Του λέει: «Άγιε Παντελεήμονα, πες μου τί να κάνω; Είμαι σε προβληματισμό». Και λέει, μετά: «Ας το αφήσω, μέχρι αύριο το πρωί, και μετά υπογράψω». Το άλλο πρωί, το παιδί του γίνεται καλά! Και, μας ρωτάει ο π. Κων/νος: «Εγώ, τί ευθύνη θα είχα μετά;».

Αλλά, και πόσοι γονείς υπέγραψαν, χωρίς να ξέρουν οι άνθρωποι... Δεν ζητούμε ευθύνες, δεν κάνουμε δικαστήριο. Κάνουμε θεολογία. Περί θανάτου θεολογία, για να μη λειτουργήσει ένα άνομο σύστημα αγρίας εκμεταλλεύσεως του άλλου... Ούτε εγείρεται θέμα σωτηρίας για εκείνον που έδωσε τα όργανά του. Αυτά, είναι ανόητα πράγματα...

...Ηθελήμενα μιλάνε για διπλό θάνατο... Ιατρικά, (το θέμα του χωρισμού της ψυχής) ποτέ δεν θα το λύσουν. (Επιφανειακά), αυτοί, το έλυσαν. Έβαλαν τον όρο "εγκεφαλικά θάνατος", και το έλυσαν. Αλλά, στην πράξη, κατά αλήθειαν, δεν το έλυσαν. Απόδειξις, ότι δεκάδες επιστήμονες, παγκοσμίως, διαμαρτύρονται. Αυτό, δεν λέει κάτι; Όταν δε είπαμε (σ' αυτούς), ότι δεκάδες επιστήμονες διαμαρτύρονται, ξέρετε τι απάντηση πήραμε; «Όσοι διαμαρτύρονται, διαμαρτύρονται όχι ιατρικά, αλλά φιλοσοφικά. Είναι φιλόσοφοι, αγνοήστε τους»!

Μα, αυτά, είναι σοφίσματα. Δεν μπορούμε, δια σοφισμάτων, (να βρούμε άκρη, και) να αναιρούμε όλους τους γιατρούς που δεν συμφωνούν μαζί μας και να λέμε, ότι είναι φιλόσοφοι, επειδή δεν συμφωνούν (μαζί μας). Λένε, ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν έχουν επαρκείς αποδείξεις. Αν ζούσαν σήμερα, λένε, άλλα πράγματα θα έλεγαν. Έτσι, πετάμε και τους Πατέρες, και μένει η δική μας γνώμη μόνο!

Ακρότατα Βατικάνειο (πνεύμα). Όμως, σ' αυτόν τον τόπο, δεν μπορεί να λειτουργήσει Βατικάνειο (πνεύμα). Υπάρχει (εδώ, Ορθόδοξη) θεολογία. Και τίποτε άλλο να μην υπάρχει, υπάρχει το μυστήριο του θανάτου, που θα τους κυνηγάει μέχρι τον θάνατο...».

### ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Έκδοσις Κέντρου Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, Αθήνα 2002.
2. *Παροιμ.* 9, 9.
3. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ, *Προπατορικό Αμάρτημα*, έκδοσις Δόμος, Αθήνα, 1992, σελ. 159.
4. Ίσως κάτι τέτοιο να επιχειρήση να αποδείξη η σημερινή Γενετική, που εμπνέεται από τον επιστημονικό υλισμό.
5. Εφεσ. 5, 25-28.
6. Βλ. Ιω. Χρυσοστόμου, Έργα, Ομιλία ΙΘ', ΕΠΕ 18, Θεσ/κη 1979.
7. Εβρ.. 10, 34.
8. Ιωάν. 15, 13.
9. Βλ. Πεντηκοστάριον, Κυριακή των Αγίων Πάντων.
10. Τεύχος Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 2002, σελ. 17
11. Ιωάν. 3, 16.
12. Ιωάν. 10, 15.
13. ΕΠΕ, 14, 121.
14. 10, 17-18.
15. ΕΠΕ, 14, 125-127.
16. ΕΠΕ, 14, 481.
17. Απόσπασμα από μαγνητοφωνημένη ομιλία.
18. Ιωάν. 10, 17.
19. Ιωάν. 10, 15.
20. Ιωάν. 10, 18.

(Πηγή: 'ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ')